

Foreldres adgang til bruk av fysisk vold mot barn i norsk og internasjonal rett

Kandidatnummer: 730

Leveringsfrist: 27.04.09

Til sammen 17 503 ord

22.04.2009

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Tema	1
1.2	Konsekvenser og utstrekning av vold mot barn	1
1.3	Kilder og metode	4
1.4	Problemstillingen og den videre fremstillingen	6
<u>2</u>	<u>NASJONAL RETT</u>	<u>7</u>
2.1	Kort om den historiske utviklingen	8
2.1.1	Rettstilstanden før 1972	8
2.1.2	Rettstilstanden fra 1972 frem til 1987	8
2.1.3	Rettstilstanden fra 1987	10
2.2	Nærmere om barneloven § 30, tredje ledd	10
2.2.1	Forarbeidene	11
2.3	Straffeloven	13
2.3.1	Legemsfornærmelse, strl § 228	13
2.3.2	Legemsbeskadigelse, strl § 229	14
2.3.3	Forbrytelser med hensyn til familieforhold, strl § 219	14
2.3.4	Nødrett, nødverge og provokasjon	15
2.4	Barneloven v. straffeloven	17
2.5	Rettspraksis	18
2.5.1	Rt 1978 1428	19
2.5.2	Rt 1978 s. 1506	19
2.5.3	Rt 1987 s. 1318	20
2.5.4	Rt 1989 s. 282	21

2.5.5	Rt 1990 s. 1155	22
2.5.6	Rt 2005 s. 1567	22
2.5.7	Underrettspraksis om grensen for anvendelsen av vold mot barn	26
2.5.8	Min vurdering	29
3	<u>INTERNASJONAL RETTS STILLING I NORSK RETT</u>	30
3.1	Menneskerettsloven	31
4	<u>BARNEKONVENSJONEN</u>	33
4.1	Generelt om barnekonvensjonen	33
4.2	Barnekonvensjonen om vold mot barn	37
4.2.1	Artikkel 19	41
4.2.2	Artikkel 37	42
4.2.3	General comment nr 8	42
5	<u>ØVRIG INTERNASJONAL RETT</u>	44
5.1	Nordisk rett	44
5.2	Den europeiske menneskerettighetskonvensjon	44
5.2.1	Ordlyden	45
5.2.2	A. v. The United Kingdom (1998)	45
5.2.3	Seven individuals v. Sweden (1982)	46
5.3	Øvrige regionale systemer	47
6	<u>NYE LOVFORSLAG</u>	48
6.1	Barne- og likestillingsdepartementets høringsnotat av 21.11.08.	48
6.1.1	Lovforslaget i dokument nr. 8:31 (2007-2008)	48
6.1.2	Bakgrunnen for høringsnotatet	49
6.1.3	Hvilke endringer foreslås i barneloven § 30 tredje ledd?	50
6.1.4	Hvilke konsekvenser kan de foreslåtte endringene få?	50

6.2	Straffeloven, Ot.prp.nr 22 (2008-2009) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28	51
6.3	Høringsuttalelser til Barne- og likestillingsdepartementets høringsnotat	53
<u>7</u>	<u>EGNE VURDERINGER</u>	<u>54</u>
<u>8</u>	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>58</u>
8.1	Bøker:	58
8.2	Artikler:	59
8.3	Lovgivning:	59
8.4	Forarbeider:	59
8.5	Dommer:	60
8.6	FN's Barnekomite:	61
8.7	Annet:	61

1 Innledning

1.1 Tema

Som tema for oppgaven har jeg valgt foreldres rett til bruk av fysisk vold mot sine barn i norsk og internasjonal rett. Jeg ønsker med denne problemstillingen å presentere gjeldende nasjonal rett på området, herunder internasjonal rett, og går også inn på utviklingslinjene nasjonalt og internasjonalt.

Fysisk vold mot barn utøves i ulike situasjoner og omfatter mer enn kun avstraffelse. Det kan også være for å forebygge uønsket atferd eller for å forhindre skade. Jeg har valgt å skrive om dette temaet fordi jeg syntes vold mot barn og de konsekvenser dette får i det konkrete tilfellet og for samfunnet er viktig og interessant. Man kan se på foreldres vold mot barn som en del av roten til alt vondt i samfunnet. Måten barn blir behandlet på i oppveksten, er med på å forme dem som individer som igjen har konsekvenser for hvordan de tar del i samfunnet resten av livet. Temaet er også særlig interessant når man ser på spillet mellom norsk og internasjonal rett.

1.2 Konsekvenser og utstrekning av vold mot barn

Bare 24 stater har forbudt vold mot barn i alle situasjoner, Norge er en av disse¹. Det vil si at 155 stater ikke har noe forbud mot vold mot barn i hjemmet.

¹ End All Corporal Punishment of Children, online 11.03.09,

<http://www.endcorporalpunishment.org/pages/frame.html>, Land med totalforbud er Sverige(1979), Finland(1983), Norge(1987), Østerrike(1989), Kypros(1994), Danmark(1997), Latvia(1998), Kroatia(1999), Bulgaria(2000), Israel(2000), Tyskland(2000), Island(2003), Ukraina(2004), Romania(2004), Ungarn(2005), Hellas(2006), Nederland(2007), Portugal(2007), Uruguay(2007), Venezuela(2007), New Zealand(2007), Spania(2007), Costa Rica(2008), Moldova(2008).

I Norge er det foretatt undersøkelser om vold og seksuelle overgrep mot barn². Noen av konklusjonene er som følger:

- 25 prosent oppgir minst ett tilfelle av fysisk vold fra en forelder, mens sju prosent oppgir fysisk vold fra begge foreldrene.
- Åtte prosent oppgir grov vold fra minst én forelder, mens to prosent oppgir grov vold fra begge foreldrene.

Sammenlignet med forskning fra andre land forventes at minst 100 000 barn (ca 10 prosent) i Norge har vært utsatt for fysisk eller psykisk vold eller seksuelle overgrep i familien.

FN har utført en treårig global studie om vold mot barn som ble lagt frem i FNs generalforsamling i oktober 2006³. Studien bekrefter at millioner av barn lever med vold i hverdagen, ofte i hjemmet og nære relasjoner. Videre bekrefter den at det eksisterer kjennskap og kapasitet til å forhindre vold mot barn og redusere dets konsekvenser. Hovedbudskapet til studien er at ingen vold mot barn er forsvarlig og at all vold mot barn kan unngås.

"The core message of the study is that no violence against children is justifiable; all violence against children is preventable. There should be no more excuses. Member states must act now with urgency to fulfil their human rights obligations and other commitments to ensure protection from all forms of violence. While legal obligations lie with States, all sectors of society, all individuals, share the responsibility of condemning and preventing violence against children and responding to child victims. None of us can look children in the eye if we continue to approve or condone any form of violence against them"

Det fremgår av FNs rapport at vold mot barn oftest skjer av personer som har et personlig forhold til barnet. Det kan være foreldre, klassekamerater, lærere, arbeidsgivere eller

² NOVA-rapport 20/07, Vold og overgrep mot barn og unge (2007)

³ The UN study on violence against children. Se FNs nettsider:

<http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/study.htm>

kjæreste. Vold fra personer som har et slikt forhold til barnet har de største/alvorligste konsekvenser for barnet. Å bekjempe foreldres vold mot sine barn vil altså være av stor betydning. For å bekjempe vold mot barn er det nødvendig med en bred bruk av virkemidler som omfatter blant annet lovgivning, holdningsendring og kompetanse.

Det er gjennom studier slått fast at det er større sannsynlighet for at barn som blir utsatt for vold, vokser opp til å bli voldelige selv. De kan lettere oppfatte det slik at vold er legitimt. Men dette er bare en av de mange følger barn utsatt for vold sliter med senere i livet. Hvis man forbyr bruk av vold i barneoppdragelsen kan dette medvirke til å redusere voldspreget barne- og ungdomskriminalitet og vold i samfunnet generelt. Dette må være et viktig mål for samfunnet.

Dersom et barn blir tidlig utsatt for vold, er dette kritisk fordi det kan få konsekvenser for utviklingen av hjernen. Ved vold over lang tid kan nedbrytingen av nervesystemet og immunforsvaret lede til sosiale, følelsesmessig og kognitiv svekkelse, også oppførsel som resulterer i sykdom, skade og sosiale problemer. Å bli utsatt for vold i barndommen kan også resultere i større mottagelighet for livslang sosial, følelsesmessig og kognitiv svekkelse og for fedme. Det kan og føre til oppførsel med helse risiko, slik som avhengighets problemer, tidlig seksuell aktivitet og røyking. Relaterte psykiske og sosiale problemer er angst, depresjon, hallusinasjon, svekket arbeidskapasitet, hukommelsessvekkelse og aggressiv oppførsel. Disse risikoene er igjen forbundet med hjerte, lunge og lever sykdommer, seksuelt overførbare sykdommer, abort, senere vold i partnerskap og selvmord. Disse følgene koster samfunnet mye penger, men det er vanskelig å si noe konkret om summen her da det er lite tilgjengelig informasjon om dette. Som et eksempel kan man se på USA der kostnadene knyttet til mishandling og forsømmelse, inkludert fremtidig tapt inntekt og kostnader til psykisk helsevern, i 2001 ble beregnet til 94 billioner dollar⁴.

⁴ World Report on Violence against children, kapittel 1 side 13-17

Et totalforbud mot kroppslig avstraffelse av barn ville altså redusere risikoen for konsekvenser som nevnt over og ville kunne spare samfunnet for store kostnader. Dette er bare en av grunnene til at det burde være stort fokus på å oppnå en nulltoleranse for kroppslig avstraffelse av barn i samfunnet. Et annet moment som støtter opp om et totalforbud mot kroppslig avstraffelse av barn, er det faktum at risikoen for psykisk skade er større enn utsikten til positive virkninger av en slik oppdragelsesmetode⁵.

1.3 Kilder og metode

Den sentrale bestemmelsen på området er barneloven § 30 tredje ledd. Denne forbyr vold mot barn, men er ingen straffebestemmelse, slik at eventuelle brudd på barneloven § 30 tredje ledd straffes etter straffeloven, hovedsakelig §§ 228 og 229. I samsvar med alminnelig rettskildelære må den naturlige språklige forståelsen av bestemmelsen legges til grunn. Her vil det være helt sentralt hva som ligger i begrepet ”vold”. Det er også dette som er hovedtemaet for oppgaven.

Ved tolkningen av barneloven § 30 tredje ledd vil forarbeidene ha stor betydning. De er med på å gi en forståelse av bakgrunnen for bestemmelsen og hva som menes med de enkelte ord og uttrykk i lovteksten. De mest sentrale forarbeidene er Ot.prp.nr 8 (1986-87) Om barneloven § 30 og Innst.O.nr 20 (1986-87) om lov om endring i barneloven § 30.

Rettspraksis er også viktig for tolkningen av bestemmelsen. Jeg har tatt med de sentrale høyesterettsdommene, og går særlig inn på Rt 2005 s 1567. Videre tar jeg opp en del underrettspraksis som går inn på grensen for adgangen til bruk av vold mot barn i oppdragelsesøyemed.

Videre viser jeg til juridisk teori og reelle hensyn. Vold mot barn er et sentralt og viktig tema, og har opp igjennom tiden vært skrevet en del om. I nyere tid er det fremsatt krav om en klargjøring av rettsstillingen på området, og det foreligger nå et endringsforslag til barneloven § 30 tredje ledd, se kapittel 5 om nye lovforslag. Høringsnotatet – forslag til

⁵ Backer, 2006, side 63-64

endringer i lov av 8 april 1981 nr 7 om barn og foreldre og de avgitte høringsuttalelser er også av betydning.

Alle menneskerettighetene, blant annet Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK), FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter og FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, gjelder også for barn. Men disse menneskerettighetskonvensjonene ble ikke ansett for å være tilstrekkelige instrumenter for å ivareta barns særskilte interesser. Barnekonvensjonen bygger på en erkjennelse av dette. Barnekonvensjonen er en omfattende konvensjon om barns rettigheter i forskjellige livssituasjoner, og dekker også de fleste av de rettigheter som følger av de alminnelige menneskerettighetskonvensjonene. Retten til beskyttelse mot vold, overgrep og utnyttelse etter barnekonvensjonen går lengre enn tilsvarende rettigheter etter de generelle menneskerettighetene.

Ved tolkningen av barnekonvensjonen vil barnekomiteens uttalelser være av betydning. Barnekonvensjonens offisielle språk er engelsk, jeg benytter derfor en del engelske sitater, en oversettelse av disse vil kunne skape uklarheter og være mindre presise.

Det er viktig å bruke barnekonvensjonen som verktøy ved tolkningen av EMK, men det er relativt lite materiale på dette området.⁶ Hvis barnekonvensjonens detaljerte regler kombineres med EMKs system med individuell klagerett for domstolen i Strasbourg, økes begge konvensjoners potensiale til å fremme og beskytte barns rettigheter.

En skulle tro at det var en selvfølge at barn ikke bare hadde like bra vern om sin integritet som voksne, men bedre. De er mer sårbare og utsatte individer, de har ikke samme forutsetninger for å ivareta sin egen integritet, og en eventuell innvirkning på barns integritet kan lettere få negative følger enn for voksne. Likevel har det igjennom tidene

⁶ Smith, "Barnekonvensjonen – erfaringer ti år etter", side 83.

vært et dårligere vern for barn enn for voksne, blant annet ved at foreldre har hatt anledning til å bruke kroppslig avstraffelse.

1.4 Problemstillingen og den videre fremstillingen

Det er ikke bare fysisk vold som rammes av barneloven § 30, tredje ledd, også at barnet på annet vis blir utsatt for skade eller fare rammes. Dette inkluderer blant annet også psykisk vold. Også det faktum at et barn blir utsatt for fysisk vold eller er vitne til vold i familien, kan gi negative påvirkninger psykisk. Jeg begrenser oppgaven til å gjelde fysisk vold. Jeg avgrenser også mot grovere former for vold og vold i form av seksuelle overgrep. Jeg vil heller ikke gå inn på hvordan man i bredt perspektiv skal avhjelpe vold i hjemmet. Vold i skole, institusjoner og lignende faller utenfor oppgaven da det er foreldres bruk av vold som er det sentrale tema.

Barnemishandling kan gi grunnlag for alvorlige strafferettslige forføyninger. Sammen med eller i stedet for strafferettslig forfølgning, kan det være aktuelt å treffe hjelpetiltak eller overta omsorgen etter reglene i barnevernloven kap 4. Barnemishandling vil også kunne gi rett til erstatning og oppreisning etter reglene i skadeserstatningsloven.⁷ Jeg vil i den videre fremstillingen ikke gå inn på disse typer sanksjoner.

Jeg vil se på norsk nasjonal rett, først barneloven, så straffeloven. Jeg har videre en forholdsvis grundig fremstilling av rettspraksis i kapitel 2.5. Så vil jeg se på den internasjonale retten, herunder en forholdsvis grundig gjennomgang av barnekonvensjonen for bedre å belyse dens særlige stilling på området og forholdet til norsk rett. Jeg går også inn på øvrig internasjonal rett og innarbeidningen av den relevante internasjonale retten i norsk rett. Til sist vil jeg i kapitel 6 gå inn på de nye lovforslagene som er fremmet på området.

⁷ Backer, 2008, side 290

2 Nasjonal rett

Barneloven § 30 dreier seg om innholdet av foreldreansvaret som omhandler det ansvar foreldre har for å vise barnet omtanke og omsorg og treffe avgjørelser til barnets beste.

Barneloven § 30 første ledd går ut på at barnet har krav på omsorg og omtanke fra de som har foreldreansvaret og at det skal utøves ut fra barnets interesser og behov. Bestemmelsen lyder:

”Barnet har krav på omsut og omtanke frå dei som har foreldreansvaret. Dei har rett og plikt til å ta avgjerder for barnet i personlege tilhøve innanfor dei grensene §§ 31 til 33 set. Foreldreansvaret skal utøvast ut frå barnet sine interesser og behov.”

Forbudet mot fysisk vold er tatt inn i barneloven § 30 og er med på å danne grunnlaget for det rettsvernet barn har på omsorg og øvrig vern fra og mot foreldrene. Dette innebærer også at forbudet retter seg direkte mot foreldre som har forelderansvaret for barnet. Det sier seg imidlertid selv at andre i hvert fall ikke har noen større rett til å bruke fysisk makt overfor barnet enn de som har forelderansvaret.⁸ Det er normalt foreldrene som har forelderansvaret og således omfattes direkte av forbudet. Men også for fosterforeldre eller barnevernet som har omsorgen for barnet, en forelders nye ektefelle/samboer eller foreldre uten forelderansvaret, har ikke noen adgang til bruk av fysisk vold. Allerede i disse kravene til forelderansvaret er det klart at barnet ikke må bli utsatt for vold eller overgrep fra noen.

Hovedregelen om foreldres rett til å straffe sine barn i norsk rett er barneloven § 30, tredje ledd. Den tar utgangspunkt i begrepet ”vald”, som også er det sentrale begrepet i straffeloven § 228.

⁸ Ot.prp.nr. 8 (1986-1987), side 8

2.1 Kort om den historiske utviklingen

2.1.1 Rettstilstanden før 1972

Etter lov av 20.06.1891 om ”Inskrænkning i Anvendelsen av legemlig Revselse” hadde foreldre en refselsesrett overfor sine barn. De var gitt en adgang til å anvende legemlig refselse i oppdragelsesøyemed. Den aktuelle bestemmelsen lyder som følger:

”Til fremme af Oppdragelsens Øiemed er Foreldre og Andre, der står i Forældres Sted, berettigede til at anvende maadeholden legemlig Revselse paa Børn, der staar under deres Myndighed”.

Denne bestemmelsen gjør det klart at handlinger som falt inn under denne bestemmelsen ikke ble rammet av straffelovens bestemmelser, de var altså ikke straffbare.⁹ Det fantes også en egen bestemmelse i straffeloven § 368 som sa at en eventuell overtredelse av refselsesretten straffes mildere enn etter bestemmelser som normalt ville være gjeldende på området. Den eneste begrensning eller veiledning denne bestemmelsen ga for refselsesretten, var at refselsen måtte være måteholden, ellers ville den bli straffbar. Det var lagt opp til at den rettslige vurderingen i vesentlig grad skulle bero på den alminnelige oppfatningen til enhver tid, av hva som var forsvarlig og hensiktsmessig oppdragelsesmetode.¹⁰ Dette var en meget vanskelig vurdering på grunn av sprikende oppfatninger av hva som var hensiktsmessig og forsvarlig.

Disse bestemmelsene innebar at barn var gitt et dårligere vern mot vold enn voksne. Barnevernskomiteen overveide i 1947 å foreslå refselsesretten opphevet, men fant at det lå utenfor dens mandat og overlot saken til straffelovrådet hvor den ble liggende i 20 år.¹¹

2.1.2 Rettstilstanden fra 1972 frem til 1987

Refselsesretten i lov av 1891 og straffelovens § 386 ble opphevet i lov 25. februar 1972 nr. 3. Forarbeidene til denne loven ga inntrykk av at meningen ikke var å oppheve retten totalt:

⁹ Ot.prp.nr 17 (1971-72), punkt 1

¹⁰ ibid s 1

¹¹ ibid s 3

”Dersom loven av 1891 oppheves, innebærer ikke dette at enhver maktbruk i oppdragelsen vil være forbudt og straffbar.....Heller ikke lempelige fysiske reaksjoner som har et oppdragende formål vil bli ubetinget forbudt og straffbart....Denne rettstilstanden kan gjerne uttrykkes slik at det fortsatt vil bestå en viss refselsesmyndighet og refselsesrett.”¹²

Det var altså ingen bestemmelse i norsk lovgivning som i denne perioden konkret regulerte foreldres adgang til å straffe sine barn. Det var kun de alminnelige straffebestemmelsene som kunne anvendes:

”Hva som rettslig sett vil bli tillatt på dette området dersom bestemmelsene i loven av 1891 oppheves, må bero på en tolkning av de straffebestemmelser som i denne sammenheng er aktuelle”¹³

Den 8. april 1981 fikk vi regler om forholdet mellom barn og foreldre i lov om barn og foreldre, i det følgende kalt barneloven. Barneloven stilte opp krav til foreldreansvarets innhold, men uten et konkret forbud mot vold mot barn. Rettsoppfatningen var på den tiden en annen. Fysisk avstraffelse av barn ble i større grad enn i dag akseptert som oppdragelsesmetode, og en kunne da tolke en slik rett inn i foreldreansvaret. Det kunne i hvert fall ikke tolkes inn et forbud.

Lovavdelingen kom i 1982 med en uttalelse angående ”bruk av riset” overfor barn.¹⁴ Her uttales det blant annet at foreldres adgang til å anvende legemlig refselse av sine barn måtte bero på en rimelig tolkning av straffebestemmelsen om legemsfornærmelse, jf straffeloven § 228. Tolkningen skulle foretas ut fra ulovfestete rettsstridsforbehold og på grunnlag av den vanlige rettsoppfatning til enhver tid. Rettsoppfatningen i 1982 ville ikke godta noen hardhendt fysisk avstraffelse som ville føre med seg vesentlig smerte eller unødig ydmykelse, selv om avstraffelsen skjedde i oppdragelsesøyemed. Krav om vesentlig smerte eller unødig ydmykelse for straffbarheten resulterte i at barn fortsatt hadde et svakere vern enn voksne. Det er ikke oppstilt noe slikt krav for overtredelse av strl § 228.

¹² Ot.prp.nr 17 (1971-72) s 7

¹³ ibid s 6

¹⁴ JDLOV 1982-1668, angående ”bruk av riset” overfor barn, særlig punkt 3

Det var altså i denne perioden uklart om det var meningen å praktisere et totalforbud mot kroppslig avstraffelse, eller om det fortsatt skulle være en viss refselsesadgang. Det ble mot 1987 mer og mer klart at samfunnet ikke godtok kroppslig avstraffelse i oppdragelsesøyemed i like stor grad som tidligere. I en undersøkelse om bruk av ris eller lignende mot barn var det i 1983 43 % som var absolutt mot slik bruk, 5 % som var absolutt for og 52 % mente det kunne være riktig i helt spesielle situasjoner.¹⁵ I 1970 var 73 % som mente at foreldre bør ha adgang til å gi sine barn fysisk straff som ørefiker eller ris, mens det i 1978 var 60 %.

2.1.3 Rettstilstanden fra 1987

Ut i fra et ønske om å klargjøre rettstilstanden for bruk av fysisk vold mot barn i oppdragelsesøyemed, ble det tatt inn et forbud i barneloven § 30 tredje ledd ved lovendring 6. februar 1987 nr 11:

”Barnet må ikke bli utsett for vald eller på annen vis bli handsama slik at den fysiske eller psykiske helsen blir utsett for skade eller fare”.

2.2 Nærmere om barneloven § 30, tredje ledd

Barneloven § 30 tredje ledd lyder:

”Barnet må ikke bli utsett for vald eller på annen vis bli handsama slik at den fysiske eller psykiske helsen blir utsett for skade eller fare.”

Barnet skal ikke bli utsatt for ”vald”. Dette er ikke nærmere definert i bestemmelsen, men forutsettes at det er skjedd en kraftanstrengelse mot barnets legeme slik som å skalle, klype, slå eller sparke. Om det foreligger vold vil, som ved vurderingen av om det foreligger vold etter straffeloven § 228, bero på en totalvurdering, hvor graden av voldsomhet og handlingens krenkende karakter står sentralt.¹⁶

¹⁵ Ot.prp.nr. 8 (1986-1987) punkt 3.2. En undersøkelse foretatt av SCANFACT i 1983 referert i ukebladet Hjemmet nr 25/83.

¹⁶ Matningsdal, Magnus. Kommentar til straffeloven I: Norsk lovkommentar (online) note 1800 [sitert 05.02.09]

”Utsatt for vald” er vidt nok til å fange opp situasjoner hvor barnet blir vitne til vold på en måte som kan skape traumer hos det eller vanskeliggjøre barnets sosiale tilpasning.¹⁷ Med andre ord, hvis barnet blir vitne til vold mot andre familiemedlemmer innebærer denne forståelsen også den krenkelse av barneloven § 30 tredje ledd. Det samme kan være tilfelle om barnet får se sterkt voldelige fjernsynsprogrammer og filmer.¹⁸ Disse forholdene faller utenfor oppgaven.

2.2.1 Forarbeidene

Både Justisdepartementet og justiskomiteen presiserte at barns strafferettslige vern mot vold i utgangspunktet må være det samme som voksnes vern, og fant det naturlig å ta utgangspunkt i begrepet vold ved utarbeidelsen av barneloven § 30, tredje ledd.

Straffebestemmelsene i straffeloven §§ 228 og 229 om legemsfornærmelse og legemsbeskadigelse er de mest anvendelige ved foreldres kroppslige avstraffelse av sine barn. Andre aktuelle bestemmelser som nevnes i forarbeidene er straffeloven § 219 for de mer alvorlige tilfellene, øvrige er §§ 223 om ulovlig frihetsberøvelse, 246 og 247 om æreskrenkelser og 390a om hensynsløs atferd.¹⁹ Den nærmere avgrensningen av forbudet i barneloven må forutsettes å være retningsgivende for tolkningen av straffeloven bestemmelser når det gjelder foreldres bruk av vold overfor barn.²⁰

Det som er mest interessant er hvor grensen går mellom det lovlige og ulovlige etter bestemmelsen. Justisdepartementet og til en viss grad justiskomiteen fraviker sitt klare utgangspunkt om at barn skal ha samme strafferettslige vern mot bruk av vold, gjennom den gensedragningen som trekkes opp i proposisjonen og innstillingen. Justisdepartementet uttaler at bestemmelsen ikke var ment å ramme ”lette klaps over

¹⁷ Backer, 2008, side 288

¹⁸ i.c.

¹⁹ Ot.prp.nr 8 (1986-87)

²⁰ ibid, side 8

hånden eller buksebaken som en spontan reaksjon”.²¹ Bestemmelsen var altså ikke ment å være et totalforbud mot fysisk makt overfor barn, og mer lempelig irrettesettelse som innebærer en rimelig avpasset bruk av fysisk makt ikke vil rammes av forbudet .

Dette ble presisert i komiteens innstilling at det bare var holding og hindring for å unngå at barnet skader seg selv, andre, eller ting det var ønskelig å unnta fra bestemmelsen.²² Dette faller inn under straffrihetsgrunnen nødrett, og vil også være lovlig å anvende overfor voksne. Dette er i utgangspunktet klart nok, og barn og voksne ville hatt det samme vern mot vold. Men komiteen kommer med ytterligere uttalelser om at det var mer hardhendt fysisk avstraffelse som vil bli rammet, som eksempel nevnes ”slag med gjenstander, ørefiker og andre lignende former for markert fysisk avstraffelse som fører med seg vesentlig smerte eller unødig ydmykelse”.²³ Det var ikke meningen å ramme ”en rimelig avpasset bruk av fysisk makt”, for eksempel lette klaps.²⁴ Sammenlignet med voksnes vern mot slag med gjenstander har barn et svakere vern enn voksne. Komitéflertallets beskrivelse kunne oppfattes som et annerledes signal en proposisjonens, blant annet fordi den kunne leses slik at bare vold som påførte barnet vesentlig smerte eller unødig ydmyking skulle rammes. De fremsatte heller ikke noe krav om spontanitet for at de lette klapsene ikke skulle rammes av forbudet.

På grunn av denne uklarheten i proposisjonen og innstillingen ble det gjort et forsøk på å klargjøre situasjonen i debatten i Odelstinget. I forhandlingene i Stortinget var det delte meninger om man skulle ta inn bestemmelsen i barneloven § 30 tredje ledd. Enkelte mente det ikke var noen hensikt å endre bestemmelsen ettersom det kun var en kodifisering av gjeldende rett.²⁵ Flertallet mente derimot det ville ha en holdningsskapende virkning å lovfeste forbudet, og at dette var et legitimt formål med lovgivningen. Det er ikke vanlig at

²¹ Ot.prp.nr 8 (1986-87), side 7

²² Innst.O.nr 20 (1986-87), side 3-4

²³ i.c.

²⁴ i.c.

²⁵ Ingrid Willoch og Carl I Hagens innlegg i debatten i Odelstinget

det foretas presiseringer på dette punktet i lovarbeidet, men dette er et av unntakene. Under debatten i Odelstinget ble det presisert at det bare var holding og hindring for å unngå at barnet skader seg samt ”forsiktige klaps” som justiskomiteen ønsket å unnta.²⁶

Justisministeren uttalte blant annet at: ”Etter den nye bestemmelsen skal det ikke lenger være noen tvil om at det gjelder de samme prinsipper for barn som for voksne med hensyn til vern mot bruk av vold”. Det er ikke bare like klandreverdige å bruke vold mot barn som mot voksne, men det er mer klandreverdig. Mot slutten av debatten oppsummerte justisministeren det slik at det ville være adgang til fysisk maktanvendelse for å hindre barnet i å skade seg selv, andre eller gjenstander, og ellers ikke. Så langt var det en klar grense for hva bestemmelsen var ment å dekke. Begrepet vold skulle gis tilsvarende anvendelse overfor barn som voksne.

2.3 Straffeloven

Straffebestemmelsene finnes i straffeloven, jeg behandler i det følgende de mest aktuelle.

2.3.1 Legemsfornærmelse, strl § 228

Straffeloven § 228 lyder:

”Den som øver Vold mod en andens person, eller på anden Maade fornærmer ham paa legeme, eller som medvirker hertil, straffes for Legemsfornærmelse....”

Se behandlingen av begrepet ”vold” i kapittel 2.2. Det er et visst minstekrav til kraftanstrengelsen for at den skal rammes av strl § 228. Det kan være tilstrekkelig at tiltalte har skjøvet eller puffet en person med hånden så kraftig at personen måtte ta et skritt bakover.²⁷ Handlingen behøver ikke volde smerte, det regnes som legemsfornærmelse å spytte på en annen person, og å skvette vann på personen dersom væsken trekker inn på huden. Bruk av vemmelig lukt, sterkt lys eller høye lyder vil og rammes av bestemmelsen

²⁶ Forh.O.nr 7(1986.87) på side 86-87

²⁷ Rt 1985 s 1395, side 1396-1397

om legemsfornærmelse.²⁸ Den nedre grensen beror som sagt i kapitel 2.2.1 på en totalvurdering, hvor graden av voldsomhet eller kraftanvendelse og handlingens krenkende karakter står sentralt.²⁹ Dette innebærer at handlinger hvor foreldrene tar tak i barnets genser så det ikke løper ut i veien og andre lignende tilfeller som nok mange foreldre ikke tenker over, vil kunne rammes av straffeloven § 228.

2.3.2 Legemsbeskadigelse, strl § 229

Straffeloven § 229 lyder:

”Den, som skader en anden på Legeme eller helbred, eller hensetter nogen i Afmagt, Bevisstløshed eller lignende Tilstand, eller som medvirker hertil, straffes for legemsbeskadigelse.....”

Denne bestemmelsen må avgrenses nedad mot legemsfornærmelse i straffelovens § 228, det er med andre ord ikke enhver forstyrrelse av legemets anatomiske eller fysiologiske tilstand som regnes som skade på legeme, og småskadene subsumeres under strl § 228. Ved grensedragningen skal det legges vekt på skadens omfang, dens art, varighet og lokalisering.³⁰ For eksempel buler, hevelser og blåmerker subsumeres under § 228, mens bruddskader under § 229. Bestemmelsen avgrenses oppad mot § 231. Dersom et barn etter å ha blitt holdt av sine foreldre har blåmerke på armen vil dette omfattes av strl § 228, mens det vil omfattes av strl § 229 dersom barnet får bruddskader i armen som følge av holdingen. Ved anvendelse av denne bestemmelsen er det ikke særlig tvil om at refselsesretten er oversteget. Grensetilfellene kommer altså ikke opp i forbindelse med denne bestemmelsen.

2.3.3 Forbrytelser med hensyn til familieforhold, strl § 219

I alvorlige tilfeller kan også Straffeloven § 219 komme til anvendelse, bestemmelsen lyder:

²⁸ Matningsdal, Magnus. Kommentar til straffeloven I: Norsk Lovkommentar(online)note 1802 [sitert 09.02.09]

²⁹ Andenæs og Bratholm, 1996, side 44

³⁰ Matningsdal, Magnus. Kommentar til straffeloven I: Norsk Lovkommentar(online)note 1824 [sitert 09.02.09]

”Den som ved å true, tvinge, begrense bevegelsesfriheten til, utøve vold mot eller på annen måte krenke, grovt eller gjentatt mishandler....”

Bestemmelsen ble inntatt ved lov av 2005, begrunnet i behovet for en bestemmelse som gjelder vold i nære relasjoner, for å fange opp kompleksiteten og helheten bedre. Etter gjeldende rett skal altså kompleksiteten og helheten ved vold i nære relasjoner vektlegges som et moment ved straffutmålingen ved anvendelsen av de generelle bestemmelsene mot legemskrenkelser.

Bestemmelsen omfatter handlinger mot sine egne, nåværende og tidligere ektefelles slektninger i nedstigende linje, jf. strl § 219, 1 ledd bokstav b. Dette omfatter ikke bare egne barn, men også stebarn, uavhengig av om de er barn av nåværende eller tidligere ektefelle. Tilsvarende gjelder for barn av nåværende eller tidligere samboer eller registrert partner. Bestemmelsen har særskilt betydning for barn eller stebarn som ikke tilhører vedkommendes husstand.³¹

2.3.4 Nødrett, nødverge og provokasjon

I noen tilfeller kan legemsfornærmelse bli straffri selv om den ikke er rettmessig, også når det er snakk om vold mot barn. Dette gjelder hvis det mangler subjektive straffbarhetsvilkår, jf straffeloven §§ 40 og 42 eller hvis barnet provoserer den voksne, jf straffeloven § 56 nr 1 b. Mangel på subjektive straffbarhetsvilkår og provokasjon er begge momenter som inngår i straffeutmålingen, slik at det allerede vil være fastslått at refselsesretten er oversteget.

Det kan være tilfelle at det er nødvendig for foreldre å bruke fysisk makt i omsorgen av barnet. Hvis barnet er på vei ut i veien når det kommer en bil, må det være adgang for foreldrene til å holde barnet igjen. Det samme må gjelde når det er nødvendig å stoppe armen til barnet hvis det forsøker å slå et søsken. Dette dekkes av nødverge-, nødrettsreglene. Etter strl § 47 av 1902 måtte det foreligge en særdeles betydelig

³¹ Matningsdal, Magnus. Kommentar til straffeloven I: Norsk Lovkommentar(online)note 1723 [sitert 09.02.09]

interesseovervekt i å unngå en fare som ikke kan fjernes på annen måte, disse kravene er avdempet i straffeloven av 2005 § 17.³² For eksempel er det klart at det er interesseovervekt i å unngå at et barn løper foran en bil ved å ta tak i armen eller genseren til barnet og holde det igjen, selv om det blir nødvendig å holde hardt. Det kan være å strekke denne retten litt langt når det er snakk om gjenstander som står i fare, for eksempel å ta tak i barnets arm når det holder på å velte et krus med melk eller lignende. Det vil da i særlig grad avhenge av kraftanstrengelsen. Det er klart man kan stoppe armen, holde foran den eller lignende. Det er mer tvilsomt om man kan ta tak i den slik at holdingen resulterer i blåmerke. Det er heller ikke naturlig å bruke nødverge eller nødrett når det er snakk om å ta tak i et barns genser for å hindre at det sniker i køen.³³

Straffeloven § 228 tredje ledd gir retten adgang til å frita for straff, samtidig som handlingen mot barnet blir å regne som ulovlig. Regelen er begrenset til de tilfeller hvor barnet har gjort en legemskrenkelse eller ærekrenkelse mot den foreldre som gjengjelder med vold. Provokasjonsregelen kan anvendes selv om den som provoserer er et barn.³⁴ Det ble fremmet forslag om at provokasjon aldri kunne frita for straff ved legemsfornærmelse mot barn under 10 år i Ot.prp.nr 8 (1986-87) side 8. Dette ble ikke fulgt opp da det allerede var i samsvar med rettstilstanden at foreldre må tåle atskillig fra sine barn før de straffritt kan svare med fysisk vold. Når det gjelder provokasjon fra barnets side kreves det etter rettspraksis, at barnet etter sin alder og modenhet skal ha innsett karakteren av sin forgåelse.³⁵ Det skal en del til for at foreldres legemsfornærmelse overfor barnet kan bli straffri på dette grunnlaget.³⁶ Det ble slått fast at gjeldende rett er tilstrekkelig klar på dette området, slik at det ikke var grunn til å ta inn en uttrykkelig bestemmelse.³⁷ Det er ganske naturlig at barn tester grenser og provoserer foreldrene sine. At det er adgang til å påberope

³² Backer, 2006, side 71

³³ i.c.

³⁴ Se Rt 1978 s 1428 forutsetningsvis

³⁵ Jf. Rt 1978 s. 1428 og 1506

³⁶ Ot.prp.nr. 8 (1986-1987) side 8

³⁷ Innst.O.nr 20 side 4

provokasjon syntes jeg er mindre heldig, men forståelig, så lenge denne adgangen er vesentlig begrenset i forhold til voksnes provoserende handlinger og tar hensyn til at barn har en svekket forståelse av sin provokasjon. Foreldre burde alltid holde hodet kaldt og hjertet varmt.³⁸ Om man kan si at dette gir barn et sterkere vern enn voksne er heller tvilsomt. Selv om det ved første øyekast kan se sånn ut har ikke barn den samme forståelsen som voksne av en provoserende handling, og man kan ikke uten videre sammenligne handlingene.

2.4 Barneloven v. straffeloven

Barn er en sårbar gruppe i samfunnet. Som nevnt tidligere har de ikke samme forutsetninger som voksne for å beskytte seg og ta vare på sine interesser.

Hvorvidt barn har et sterkere vern etter barneloven enn straffeloven har vært diskutert blant fagpersoner. Smith og Lødrup sier at det er ”klart at barnelovens regel er strengere enn straffelovens § 228, og at enhver form for fysisk avstraffelse av barn er forbudt”.³⁹ At barnelovens regler er strengere enn straffelovens § 228 innebærer at en del av forbudet i barneloven ikke er straffesanksjonert. Jeg vil anta at dette synet til en viss grad bygger på hvilken oppfatning en i utgangspunktet har av barns vern mot vold, at tolkningen av forbudet påvirkes av det synet man sitter med. En kan tenke seg at de som mener vold mot barn er en nødvendig og kanskje også en naturlig del av oppdragelsen, ikke vil lese forbudet på samme måte som de som er for et totalforbud. De vil kanskje ha forskjellige oppfatninger av hva som klassifiseres som vold og hva barna vil ta skade av.

Gudrun Holgersen uttaler også om forholdet at ”utgangspunktet må dog være at enhver form for korporlig avstraffelse er forbudt, ikke bare etter barneloven, men også etter straffeloven”.⁴⁰ Ut i fra denne uttalelsen legger hun til grunn at barn er vernet tilsvarende etter barneloven som etter straffeloven.

³⁸ Backer, 2006, side 71

³⁹ Smith og Lødrup, 2006, side 106-107

⁴⁰ Holgersen, 2008, side 203.

I Høyesteretts avgjørelse i Rt 2005 s. 1567 er det litt uklart hvor nedre grense for legemsfornærmelse overfor barn går, og om det er full parallellitet mellom barneloven og straffeloven. For mer om Rt 2005 s. 1567 se kapittel 2.5.6.

Barneloven går uansett litt lenger enn straffeloven på ett område, som jeg kort vil kommentere selv om det faller utenfor oppgavens konkrete problemstilling. Barneloven omfatter også andre forhold som utsetter barnets fysiske eller psykiske helse for skade eller fare.⁴¹ Blant annet påpeker Advokatforeningen i sin høringsuttalelse til lovendringen i barneloven § 30 tredje ledd at ordlyden ”psykisk vold” innfører et nytt voldsbegrep uten at det er foretatt en drøftelse av dette i høringsnotatet. De mener det kan innebære en utvidende tolkning av voldsbegrepet i straffeloven § 228, men at en slik utvikling er betenkelig uten en grundig vurdering av hva som ligger i begrepet psykisk vold. Advokatforeningen konkluderer med at de ikke kan gi sin ubetingede støtte til lovforslaget uten en nærmere drøftelse av om man ønsker å utvide voldsbegrepet. Nærmere om lovforslagene til barneloven og straffeloven i kapittel 6.

2.5 Rettspraksis

Saker om foreldres bruk av fysisk vold mot sine barn er det ikke mange av i rettssystemet, og det er sjelden de går til Høyesterett. Dette er blant annet på grunn av påtalereglene. Etter strl § 228 fjerde ledd påtales legemsfornærmelse ved familievold av det offentlige, i motsetning til ved fornærmedes begjæring. Påtaleregelen for overtredelse av straffeloven § 228 er fornærmedes begjæring, at forbrytelsen har døden til følge, eller når allmenne hensyn krever det, jf straffeloven § 228, fjerde ledd. Barnet selv kan ikke fremme slik begjæring før vedkommende er fylt 16 år, jfr strl § 78, første ledd. Barnet kan derimot anmelde forholdet til politiet som igjen kan velge å ta ut påtale dersom allmenne hensyn krever det. Adgangen for fornærmede selv til å reise påtale har derfor begrenset praktisk

⁴¹ Holgersen, 2008, side 204

betydning. Forarbeidene konkluderer med at det ikke foretas noen endring i påtalereglene og at den beste løsningen er en fornuftig praktisering av reglene som allerede finnes.⁴²

Man må også anta at det er en stor påkjenning for barna og familien å gå igjennom hele prosessen, slik at de ofte gir seg etter første instans eller ikke reiser sak i det hele tatt. Dette vil derimot ikke nødvendigvis si at de er fornøyd med resultatet. Siden prosessen ofte tar lang tid vil det være snakk om å rippe opp i gamle sår.

2.5.1 Rt 1978 1428

En far har tildelt sin sønn slag i ansiktet som resulterte i bloduttrekkelser, byretten fremholdt at faren ”ga sønnen noen skikkelige ørefiker”. Tiltalte ble i byretten frifunnet etter strl § 228 tredje ledd om gjengjeldelse etter provokasjon, den provoserende handlingen ble i dette tilfellet karakterisert som ærekrenkelse, sett hen til guttens alder og til hans forståelse av den krenkende karakter av utsagnet. Høyesterett var ikke enig i at farens gjengjeldelse av sønnens ærekrenkelse kan lede til straffefrihet, da de anså gjengjeldelsen som uforholdsmessig grov i forhold til sønnens provokasjon. De uttaler at det overfor en slik atferd ikke kan være rom for straffrihet.

Guttens alder og forståelse av den krenkende karakter det provoserende utsagnet hadde, ble tillagt vekt ved vurderingen. Om disse forholdene også er tillagt vekt ved vurderingen av straffriheten er noe uklart, ettersom det fremkommer at de gjengjeldende handlingene klart overstiger det som kan anses straffritt.

2.5.2 Rt 1978 s. 1506

Denne saken dreide seg om en stefar som øvet vold mot sin stesønn på 5 og et halvt år. Stefaren var blitt sint ettersom gutten hadde oppført seg dårlig, så han hadde bøyd gutten ned og slått med flat hånd utenpå guttens buksebak. Gutten fikk bloduttrekkelser over korsryggen, baken og låret. Høyesterett la vekt på graden av voldshandlingene, det at gutten hadde fått synlige merker i den grad. Videre tok de hensyn til barnets unge alder

⁴² Innst.O.nr 20 side 4

som et moment for at refselsesretten var oversteget. Hensynet til familien tas også i betraktning ved straffeutmålingen. At faren har vist tålmodighet med gutten og har gjort meget for å skape et harmonisk forhold til sønnen ble tillagt vekt ved valget av bot eller betinget fengsel. Ettersom en bot kan tenkes å ha skadelig innvirkning på samlivet til familien, blir tiltalte dømt til betinget fengsel. Høyesterett setter en strengere straff enn herredsretten og viser særlig til hensynet til alminnelig lovlydighet på dette området og uttaler at ”ved utmålingen av straff i saker av denne art må den rådende inntilling mot vold overfor barn som blant annet ledet til opphevelsen av straffelovens § 386 i 1972, tillegges stor betydning”.

Her ser vi at hensynet til familien også kan tale for en mildere straff eller særlig straffemetode. Retten legger vekt på at overgriper forsøker å rette opp igjen forholdet til familien og at en straff eventuelt vil kunne gjøre dette vanskeligere. Dette hensynet får også større betydning i og med at det ofte tar forholdsvis lang tid før sakene kommer opp for retten og ”gjenforeningen” har da ofte kommet langt. Det ville hatt mindre betydning om overgriper ble straffet umiddelbart etter handlingen. Videre legger Høyesterett vekt på og påpeker særskilt at det går mot en innskjerping på området, det faktum at refselsesretten fra 1891 har blitt opphevet.

2.5.3 Rt 1987 s. 1318

En mann slo sin samboers datter ved to anledninger. Ved den første slo han henne i ansiktet med knyttet hånd og over rygg og sete med en flat bambusstokk, hvilket resulterte i kraftig merke i ansiktet og klare bloduttredelser på sete og rygg. Ved den andre anledningen slo han henne på ny i ansiktet og sparket henne mot ansikt og hode. Bakgrunnen for handlingene ble forstått å være mer alminnelig irritasjon over mangel på oppdragelse. Handlingene fant sted før lovendringen i 1987 som tok inn tredje ledd i barneloven § 30, men denne ble kun ansett å være en kodifisering av gjeldende rett, slik at det samme må gjelde også for disse handlingene. Det er klart at dette dreier seg om overskridelse av refselsesretten, men tiltalte anfører unnskyldelig rettsvillfarelse ettersom han hadde fremmed kulturbakgrunn og dårlig kjenneskap til norske regler. Høyesterett fant at dette

klart ikke kunne kvalifiseres som unnskyldelig rettsvillfarelse. De la stor vekt på grovheten av overgrepene ved denne vurderingen og i straffeutmålingen.

Fremmede kulturer kan ha andre oppfatninger av god barneoppdragelse og det er ikke ukjent at vold i mange tilfeller er en naturlig del. Det skaper problemer når slike oppdragelsesmetoder benyttes i Norge hvor slike handlinger er forbudt. Dette er et meget aktuelt tema. Allerede i 1987 ble det altså påberopt unnskyldelig rettsvillfarelse i forhold til vold mot barn. Denne anførselen ble ikke tatt til følge da tiltalte hadde bodd i Norge i fire år og måtte ha gjort seg noen tanker om at det kunne tenkes rettstilstanden ikke var den samme. Det var altså ikke unnskyldelig, men man ser her at behovet for informasjon og opplæring er ekstra stort. Denne avgjørelsen kom før lovendringen som innførte dagens tredje ledd i barneloven § 30, det er blant annet derfor i dag en enda mindre adgang til å påberope seg unnskyldelig rettsvillfarelse.

2.5.4 Rt 1989 s. 282

En mann ble dømt i forhørsretten for tre legemsfornærmelser overfor sin sønn, to overtredelser av strl § 228 første ledd i 1987 og en overtredelse av strl § 228 første ledd jfr annet ledd i 1988. Sistnevnte overtredelse var av en alvorlig karakter med en sammenhengende voldsanvendelse. Det ble anket over straffeutmålingen. Høyesterett uttaler: ”det er her klart at enhver refselsesrett langt er overskredet og at forholdet tilsier en streng reaksjon”. Dette kan oppfattes slik at Høyesterett implisitt mente en viss refselsesrett var i behold.⁴³ Høyesterett uttalte videre at den nye bestemmelsen i barneloven § 30 tredje ledd kom med tyngde i betraktning ved straffeutmålingen. En ubetinget deldom gjøres om til betinget på bakgrunn av hensynet til familien. Sønnen hadde gitt uttrykk for at en eventuell fengselsstraff ville gjøre det vanskelig å leve videre som en familie. Det ble også lagt vekt på at forholdet mellom far og sønn var bedret og voldsbruken opphørt. Høyesterett viser også til det faktum at voldshandlingene hver gang ble utløst av farens skuffelse og harme over handlinger som sønnen hadde foretatt.

⁴³ Backer, 2006, side 62.

2.5.5 Rt 1990 s. 1155

En far ga sin sønn på 1 år og 9 måneder et knips på munnen, noe som medførte kutt i leppen. Knipset var en spontan reaksjon på at sønnen bet faren i hånden. Faren ble dømt for legemsfornærmelse. Her ble barneloven § 30 tredje ledd ikke trukket frem overhodet. Høyesterett aksepterte her ingen refselsesrett, de uttalte kun at handlingen objektivt sett gikk under straffeloven § 228. Videre at det ikke kan bli snakk om å anvende provokasjon jfr strl § 228 tredje ledd i forhold til et barn på det alderstrinn det her er tale om.

Som forelder må man naturlig nok finne seg i å bli provosert av sine barn, barn tester grenser og presser foreldres tålmodighet. Dommen er et eksempel på at adgangen til straffrihet som følge av provokasjon må være snevrere når det er snakk om provokasjon fra et barn. Også det at en spontan reaksjon her uten videre blir ansett som straffbar støtter opp om innstillingen til Odelstinget ved lovendringen som ikke fulgte opp anførselen om spontane lette klaps i odelstingsproposisjonen.

2.5.6 Rt 2005 s. 1567

En stefar hadde som ledd i oppdragelsen av to gutter i alderen seks til ni år slått guttene på baken med flat hånd mens de hadde buksene på. Barna hadde oppfattet handlingene som ydmykende og reagerte med sinne og kraftig gråt. Det ble ingen merker av slagene. Stefaren ble i tingretten frikjent under dissens av fagdommer. Påtalemyndighetene påanket til lagmannsretten på grunn av feil lovanvendelse, og lagmannsretten opphevet tingrettens dom. Stefaren anket til Høyesterett, som enstemmig forkastet anken.

Høyesterett kom til at handlingene falt inn under straffelovens § 228 om legemsfornærmelse og foretok en tolkning av voldsbegrepet i barneloven § 30 tredje ledd og Barnekonvensjonen art 19, og konkluderte med at handlingene ikke kunne anses rettmessige selv om de var utøvd i oppdragelsesøyemed. Høyesterett konkluderer med at de refselses som er gjennomført i denne saken klart overstiger det som kan aksepteres i

oppdragelsesøyemed og at det ved avgjørelsen må legges vekt på kraftanstrengelsens styrke, grad av spontanitet og preg av krenkelsen.

Det er ikke grunn til å kritisere resultatet av dommen, men Høyesterett kommer med uttalelser det kan være grunn til å se kritisk på:

”Dette innebærer at selv om foreldrenes kroppslige refselsesrett er opphevd, vil det ikke rammes av straffeloven § 228 første ledd om foreldrene i oppdragelsesøyemed tildeler sine barn lettere klaps...”⁴⁴

Videre uttaler Høyesterett at den oppfatningen av begrepet ”kroppslig refselse”, som legges til grunn her er i overensstemmelse med barnekonvensjonen. Førstvoterende presenterer dette synet uten noen argumentasjon. Dette til tross for at Høyesterett i samme dom uttaler at barnekomiteen tolker konvensjonen slik at den ikke tillater noen form for vold mot barn, og at selv lett korporlig avstraffelse er uforenlig med konvensjonen. Dommen reiser altså en motsetning til barnekomiteens tolkning av barnekonvensjonen (se kapittel 4 om barnekonvensjonen), uten at den omtaler denne.

Uttalelsen har vært gjenstand for kritikk, enkelte mener at det synet på foreldrenes maktbruk som fremkommer av dommen ikke er forenlig med barnekonvensjonen, i hvert fall at det ikke kan presenteres uten ytterligere argumentasjon.⁴⁵ Det er altså ikke lett å se hva førstvoterende bygger på når han uttaler at hans forståelse av voldsbegrepet i barneloven § 30 tredje ledd er forenlig med barnekonvensjonen.

Videre uttaler førstvoterende at grensen for det straffrie skal bero på en samlet vurdering med vekt på *”kraftanstrengelsens styrke, grad av spontanitet og preg av krenkelsen”*. Uttalelsen bidrar ikke til noen klargjøring av situasjonen, snarere tvert i mot. Det kan heller gi misvisende assosiasjoner å snakke om kraftanstrengelsens styrke i forhold til foreldres

⁴⁴ Rt 2005 s. 1567, avsnitt 24

⁴⁵ Hennum, Ragnhild, 2008, side 260

handlinger overfor små barn.⁴⁶ Det kan indikere at det eksisterer en refselsesrett som kan være straffri sett hen til de nevnte momenter.

Hvis man ser bort ifra de nevnte uttalelser, og ser hen til dommens resultat, er dette en dom i riktig retning. Stefaren blir dømt for voldsutøvelse av ”lettere karakter”. Det er snakk om klaps utenpå bukse uten at det blir synlige merker. At Høyesterett går såpass klart ut og sier at: *”Stefarens handlinger kommer klart innenfor handlingsbeskrivelsen i strl § 228, og at de klart overstiger det som kan aksepteres i oppdragelsesøyemed”*⁴⁷, er et positivt resultat. Man kan si at det etter avgjørelsen er synd at det har blitt fokusert såpass mye på de kritikkverdige sidene ved dommen og at det som er positivt i den forbindelse har blitt ”glemt”.

Avgjørelsen har også vagt internasjonal oppsikt. Frivillige organisasjoner som jobber med å bekjempe kroppslig avstraffelse, har reagert på uttalelsen om de ”lette klapsene”. Heller ikke de har reagert på det positive ved avgjørelsen. Denne reaksjonen må nok sees på bakgrunn av at Norge i internasjonal sammenheng har vært betraktet som et forgangsland når det gjelder bekjempelse av korporlig avstraffelse. Peter Newell, som er den mest kjente forkjemperen for avskaffelse av korporlig avstraffelse, har i et brev til Justisministeren skrevet at han er sjokkert over Høyesteretts avgjørelse:

”I guess that many Norwegians were as shocked as I was to hear of the Supreme Court’s recent decision, which holds that Norwegian law allows parents to use lighter forms of physical punishment”.

Videre understreker han viktigheten av å gjennomføre endringer for å oppnå totalforbud så raskt som mulig.

” I just wanted to emphasise how important it is for the campaign against all corporal punishment of children, across Europe and beyond, that law reform is implemented as quickly as possible to ensure that all corporal

⁴⁶ Backer, 2006, side 72

⁴⁷ Rt 2005 s 1567

punishment is prohibited and that children have the same protection as adults under the law on assault.”

I tillegg har mange internasjonalt ment at det var helt urimelig å straffe stefaren. Dette er nok et tegn på at det fortsatt er mange land hvor vold fortsatt er en naturlig del av barneoppdragelsen.

Det er forståelig at Høyesterett ønsket å benytte denne konkrete saken til å trekke opp lovforståelsen mer generelt og at de ut fra et ønske om å klargjøre rettstilstanden kom med disse uttalelsene. Ønsket om å klargjøre rettstilstanden kan ha sprunget ut av tingrettens oppfatning i saken, som viser at det hersker uklarhet om foreldrenes rett til å refse sine barn i oppdragelsesøyemed. For saken konkret var det derimot ikke nødvendig for Høyesterett å komme med denne generelle uttalelsen. Det ville vært tilstrekkelig å si at de kroppslige refselsene klart overstiger det som var straffritt i oppdragelsesøyemed. De kunne vært dristige nok til å si at en kroppslig refselsesrett er rettshistorie i Norge, og at man ikke bør være bundet av gammeldags syn kommet til uttrykk i forarbeider og litteratur på et område når barns rettigheter blir stadig styrket. Dette kunne de ha støttet på barnekomiteens oppfatning om at å forby all vold mot barn er forenelig med barnekonvensjonen. Retten trekker allerede frem dette synet.

Den generelle lovforståelsen som førstvoterende gir uttrykk for i dommen var altså ikke nødvendig for å avgjøre saken. Dette kan tilsi at den kan betegnes som en sidebemerkning, et obiter dictum. Men uttalelsen ble brukt som ledd i begrunnelsen for avgjørelsen og dette tilsier at uttalelsen ligger nærmere en anført ratio decidendi enn et obiter dictum. Som begrunnelse for å frifinne i en annen sak utgjør den likevel et obiter dictum.⁴⁸ Dommen sier allikevel noe vesentlig om nivået som normen ligger på når det gis uttrykk for at det konkrete saksforholdet klart omfattes av strl § 228. Prejudikatsverdien av dommen knyttet til resultatet er derfor større enn prejudikatsverdien av dommen knyttet til begrunnelsen. Den uklare presiseringen av normen må man bare ta med på kjøpet.

⁴⁸ Backer, 2006, side 73

Hovedbudskapet i dommen er i tråd med barnekonvensjonen, når det uttales at ”det er under enhver omstendighet klart at straffeloven § 228 første ledd jf barneloven § 30 tredje ledd vil ramme tilfelle hvor fysisk maktanvendelse, særlig i avstraffingsøyemed, kan føre til noen fysiske eller psykiske ettervirkninger på barnet”.

Et rent rettslig perspektiv er derfor neppe tilstrekkelig til å forklare den kritiske mottakelsen avgjørelsen har fått i media. For allmennheten kan det virke som de nevnte uttalelser åpner mer for en kroppslig avstraffelse enn det som egentlig er ønskelig, og at de åpner for at barn ikke får samme vern om sin fysiske integritet som voksne.⁴⁹ Dette harmonerer dårlig med barnekonvensjonen slik den er utlagt av FNs barnekomite.

2.5.7 Underrettspraksis om grensen for anvendelsen av vold mot barn

I underrettspraksis trekkes grensen for foreldres rett til å anvende fysisk vold mot sine barn i oppdragelsesøyemed.

I LG-2004-8436 legger lagmannsretten til grunn at det i norsk rett ikke gjelder en særskilt refselsesrett overfor egne barn, jf barneloven § 30 tredje ledd, men at det er adgang til helt begrenset bruk av fysisk korreks i form av ”lette klaps”. Vi ser her uklarheten med de lette klaps som ble tatt opp i Rt 2005 s 1567. I denne saken hadde en far dyttet sin fire år gamle sønn overende slik at han slo bakhodet mot gulvet. Etter lagmannsrettens syn overstiger denne handling de meget snevre rammer som straffeloven § 228 setter, og tiltalte ble dømt til fengsel i 60 dager for overtredelse av straffeloven § 228. Tiltaltes anke til Høyesterett blir ikke tillat fremmet.⁵⁰

I Oslo tingretts avgjørelse, 2006-10953, hadde en far praktisert ris i oppdragelseshensikt. Graden av fysisk avstraffelse hadde variert i forhold til den enkelte av barna, men det var bevist at tiltalte hadde slått sine 11 barn med flat hånd på kroppen/baken ved flere

⁴⁹ Innst.O.nr 30 (2007-2008)

⁵⁰ HR-2004-1344-U

anledninger over en tidsperiode på 14 år. Etter rettens vurdering utgjorde denne risen legemskrenkelser som klart omfattes av gjerningsbeskrivelsen i straffeloven § 228 første ledd. Tingretten viser til Rt 2005 s 1567 hvor det er slått fast at slike handlinger ikke kan anses rettmessige selv om de er utøvd i oppdragelseshensikt. Tiltalte ble dømt til fengsel i 120 dager for overtredelse av straffeloven § 219, mens handlingene i forhold til straffeloven § 228 er foreldet. Rt 2005 s 1567 brukes her på en bra måte.

Lagmannsretten tok stilling til to tilfeller av vold i LE-2006-143196. Etter verbal krangel om en trådløs telefon, tok tiltalte kvelertak, slo og lugget sin stedatter. Lagmannsretten kom til at handlingen klart omfattes av det objektive gjerningsinnhold i straffeloven § 228 første ledd. Ved en annen anledning slo tiltalte sin sønn gjentatte ganger mot overkropp og lår, han slo også mot sønnens lår med en vedpinne. Lagmannsretten kom til at omfanget, intensiteten og kraften i slagene som gutten fikk, uavhengig av farens mulige motiver, klart overstiger grensene for hva som eventuelt måtte falle utenfor anvendelsesområdet for straffeloven § 228 første ledd om fysisk vold mot barn i oppdragelsesøyemed, slik det er åpnet for i Rt 2005 s 1567. Henvisningen til kraftanstrengelsens styrke kan her være med på å skape mer uklarhet enn nødvendig. Det kan jo ikke være tvil om at refselsesretten er oversteget. Tiltalte ble dømt til fengsel i 21 dager og en ubetinget bot på 5000 kr. Han anket til Høyesterett men saken ble ikke tillatt fremmet.⁵¹

I LH 2007-7700 slo lagmannsretten fast at slag som etterlot røde merker, hovedsakelig med en 30 cm lang tresleiv og flat hånd på bar rompe, klart overskrider grensene for hva foreldre kan gjøre mot egne barn i oppdragelsesøyemed. Handlingene fant sted i tiden 2003-2005 ved henholdsvis ca. 10 og ca. 5 anledninger. Videre slår lagmannsretten fast at også det å dusje barn med kaldt vann som ledd i oppdragelsen ligger utenfor det foreldre kan gjøre i oppdragelsesøyemed. Det er snakk om grove tilfeller av fysisk vold. Tiltalte ble

⁵¹ HR 2007-246-U

dømt til 75 timer samfunnsstraff for overtredelse av straffeloven § 219 (før lovendringen i 2005) og anket til Høyesterett. Anken til Høyesterett ble ikke tillatt fremmet.⁵²

I en sak for Oslo tingrett, 2007-189218, hadde moren dyttet fornærmede over ende i sengen og selv falt etter når hun skulle hindre fornærmede i å gå ut. Videre hadde hun puttet en del av en T-skjorte inn i fornærmedes munn for å få han til å slutte å skrike. Denne spyttet fornærmede ut igjen med en gang. Fornærmede (ca 13 år) var stor for alderen og veide ca 5 kilo mer enn sin mor. Retten slår fast at episoden hvor fornærmede ble dyttet over ende i sengen ikke overskrider hva som vil være berettiget under foreldrenes utøvelse av foreldreansvaret, når det fremstår som et ledd i basketaket for å hindre fornærmede i å gå ut. Når det gjelder kneblingen er det ikke noen form for avstraffelse, men en handling som der og da fremsto som den eneste muligheten for moren til å avslutte den uønskede atferden. Spørsmålet er om handlingen ligger innenfor det som tidligere ofte har vært betegnet som foreldres ”refselsesrett”. Retten trekker her en grense mellom fysisk forebygging, som her, og avstraffing, og uttaler at det må godtas en videre grense ved fysisk forebygging. Retten mener likevel at fysisk knebling, selv om det nærmest dreier deg om utjenelig forsøk, er å gå for langt. Moren ble dømt til en bot på 1500 kr for overtredelse av straffelovens § 228 første ledd. Retten la ved straffeutmålingen vekt på at handlingen lå helt i nedre sjikt av straffbar legemsfornærmelse, at tiltalte med god grunn ble provosert, at det dreier seg om en spontan handling og at forholdet er ett år gammelt.

I en avgjørelse i Hålogaland lagmannsrett, den 16.12.08 ble en kvinne tiltalt for å ha utøvd vold mot sin sønn på knapt tre år. Hun skal blant annet ha slått han med flat hånd mot kinn/nakke, slått han i ryggen med knyttet hånd og satt han kraftig ned på sparkstøttingen flere ganger. Hun ble i Senja tingrett dømt for overtredelse av straffeloven § 228 første ledd. Tiltalte anket til lagmannsretten, hvor flertallet viser til Høyesteretts uttalelser i Rt 2005 s. 1567 om at handlinger med klart preg av fysisk avstraffelse, men ikke handlinger av hindrende eller avvergende karakter, rammes av straffelovens § 228. Tiltalte frifinnes av

⁵² HR-2007-1249-U

lagmannsrettens flertall, alle unntatt dommer Haug, ettersom det ikke er bevist at tiltalte i strafferettslig forstand utøvde vold mot sønnen. Vitnenes uttalelser var svært usikre og det var på vesentlige punkter sprik i forklaringene. Tiltalte blir altså frifunnet på grunn av bevisets stilling og ikke det faktum at de påståtte handlingene var innenfor den lovlige grensen for anvendelse av fysisk vold. Det er grunn til å anta at dersom handlingene hadde vært tilstrekkelig bevist, ville det kun blir reist tvil om det å sette gutten hardt på sparkstøttingen kunne straffes. De øvrige handlingene som påstås utført er klart legemsfornærmelse som rammes av strl § 228. Lagmannsretten kom også med noen generelle uttalelser om hva som rammes av strl § 228 første ledd. Det bemerkes at det ikke vil rammes om foreldrene i oppdragelsesøyemed bruker mildere former for fysisk makt overfor sine barn og at det ved avgjørelsen skal legges vekt på kraftanstrengelsens styrke, grad av spontanitet og preg av krenkelsen. Lagmannsretten har her fulgt Høyesteretts avgjørelse i Rt 2005 s 1567, og uklarheten rundt grensen for foreldres refselsesrett føres videre.

2.5.8 Min vurdering

Momenter som er aktuelle ved bedømmelsen av saker om refselsesretten er altså barnets alder, familien, overgrepens art, voldsomhet og lengde. I de sakene som kommer for retten blir som oftest resultatet domfellelse. Det er imidlertid viktig å huske at de fleste tilfeller av vold mot barn ikke kommer for retten i det hele tatt. Det er derfor viktig at man gjør en innsats for å fremme fokus på vold i nære relasjoner, og gir informasjon og veiledning slik at flere tilfeller blir oppdaget og varslet om, se barneombudets høringsuttalelse.

I lagmannsrettens avgjørelse i 2004 ble det slått fast at det var snevre rammer for bruk av fysisk vold mot barn. Denne avgjørelsen omhandlet et nokså mildt tilfelle av vold mot barn i oppdragelsesøyemed sammenlignet med de øvrige avgjørelser jeg har gått inn på. Etter avgjørelsen i Rt 2005 s 1567 har det vært noen saker i underinstansene som ikke er sluppet igjennom eller anket videre til Høyesterett. Disse sakene har omhandlet mer alvorlige tilfeller av fysisk vold og nesten alle har resultert i domfellelse, noen etter straffeloven § 219. At det i slike mer alvorlige saker har vært anført frifinnelse etter avgjørelsen i Rt 2005 s 1567, kan være en indikasjon på den uklarhet avgjørelsen etablerte. Denne tendensen og

uklarheten er også fulgt opp i Hålogalands avgjørelse 16.12.2008. At det er anført oppdragelsesøyemed i slike alvorlige saker kan også være et utslag av den oppmerksomhet og omtale rettstilstanden og uklarheten har fått etter Rt 2005 s 1567. Til tross for at sakene jeg har omtalt har resultert i domfellelse viser de at det er nødvendig å klargjøre rettstilstanden.

Dommene har i tillegg ikke vært særlig streng, det er blitt tilkjent mindre bøter, kortere fengselsstraffer. Selv om dommene har vært milde får disse straffesanksjonene ofte negative konsekvenser for barna. Jeg mener at en ordning med terapi eller kurs hvor man får informasjon og opplæring ville være bedre alternativer, også samfunnsstraff, som ble tilkjent i LH 2007-7700.

Som et alternativ til lovendring kan den uklarhet i rettstilstanden som er oppstått etter Rt 2005 s 1567 presiseres ved at nye saker om fysisk vold mot barn bringes inn for Høyesterett.⁵³

3 Internasjonal retts stilling i norsk rett

Det er forskjellige innarbeidingsmåter til rådighet når en konvensjon skal gjennomføres i norsk rett, passiv transformasjon, inkorporasjon og aktiv transformasjon. Passiv transformasjon, eller konstatering av rettsharmoni, fastslår i samband med ratifikasjonen at norsk rett tilfredsstiller konvensjonens krav. Ved aktiv transformasjon gjengis konvensjonens innhold i en norsk lovtekst.⁵⁴ Ved inkorporasjon vedtas det derimot en generell lovbestemmelse om at konvensjonens bestemmelser skal gjelde som norsk lov, det etableres monisme for denne

⁵³ Hennum, 2008, side 263

⁵⁴ Backer, 2002, side 74-75

konvensjonen. Transformasjonskomiteen⁵⁵ har lagt opp til at innarbeidingsmåten skal vurderes fra konvensjon til konvensjon med utgangspunkt i nærmere kriterier.⁵⁶

Barnekonvensjonen trådte i kraft for Norge 7. februar 1991 og Norge har senere ratifisert to tilleggsprotokoller.⁵⁷ I 1991 ble den ratifisert ved passiv transformasjon. De norske reglene ble gjennomgått og vurdert i forhold til Barnekonvensjonen, og norsk rett ble med ett unntak ansett for å harmonisere med Barnekonvensjonen.⁵⁸

3.1 Menneskerettsloven

Ved lov av 21 mai 1999 nr 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (heretter menneskerettsloven) ble Den europeiske menneskerettighetskonvensjon og FNs konvensjoner om sivile og politiske rettigheter og økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter gitt lovs kraft og forrang fremfor annen lovgivning, se menneskerettsloven § 2 nr 4 og § 3. Den gang ble ikke barnekonvensjonen inkorporert. Utvalget som utredet menneskerettsloven vurderte hvorvidt barnekonvensjonen skulle inkorporeres, og konkluderte med at dette ikke burde gjøres. Regjeringen sa seg enig med utvalget, som også hadde støtte i flertallet av høringsuttalelsene. Regjeringen mente likevel at barnekonvensjonen sto i en særlig stilling, og ville derfor komme tilbake til spørsmålet innarbeidelse av barnekonvensjonen.⁵⁹ Justiskomiteen derimot, delte seg. Mindretallet sluttet seg til regjeringens vurdering, mens flertallet mente at barnekonvensjonen var en av konvensjonene som pekte seg ut som en del av grunnstammen i det internasjonale menneskerettsvernet og dermed burde omfattes av menneskerettsloven. Flertallet i komiteen ba derfor regjeringen innen rimelig tid fremme forslag om å inkorporere denne i

⁵⁵ Oppnevnt ved kongelig resolusjon 14 november 1969. Utga en innstilling hvor de behandler problemene omkring den generelle oppfyllelse av traktat forpliktelser ved at disse gjøres til del av norsk rett. NOU 1972:16 side 7, ”Gjennomføring av lovkonvensjoner i norsk rett”

⁵⁶ NOU 1972:16

⁵⁷ Tilleggsprotokoll om barn i væpnede konflikter og om salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi.

⁵⁸ Backer, 2002, side 69

⁵⁹ Ot.prp.nr 3 (1998-99) s. 30

lovs form. Stortinget oversendte uten realitetsvurdering følgende oppfordring til regjeringen:

”Regjeringen vert oppmoda om innen rimelig tid å inkorporere i lovs form FNs barnekonvensjon...”

Det var et ønske om å styrke barnekonvensjonens stilling nasjonalt og internasjonalt og vurdere tiltak som ytterligere kunne forbedre etterlevelsen av konvensjonen i praksis.⁶⁰ I 2003 ble Barnekonvensjonen med tilleggsprotokoller inkorporert gjennom menneskerettighetsloven § 2 nr 4, samtidig ble det foretatt endringer i en rekke andre lover for å synliggjøre konvensjonens bestemmelser.⁶¹

Selv om konvensjonen er gjort til en del av nasjonal rett, kan det være artikler i den som likevel ikke anvendes direkte av domstolene fordi de er vage og gir relativt liten veiledning i konkrete tilfeller. De er med andre ord ikke selvkraftige.⁶² Artikkel 19 må antas å være så presis og konkret at den kan anses som et eksempel på en slik selvkraftig bestemmelse. Barnekonvensjonen er i Norge dekket på de fleste områder av mer presise nasjonale rettsregler. I forarbeidene til endringsloven som inkorporerer barnekonvensjonen er det lagt til grunn at barnekonvensjonen i all hovedsak oppfyller norsk rett:

*”Innledningsvis vil departementet presisere at barnekonvensjonen i all hovedsak anses oppfylt i norsk rett, og at norsk rett til dels gir sterkere rettigheter enn det som følger av konvensjonen. Når man nå har valgt å innarbeide konvensjonen mer aktivt, er dette i første rekke for å styrke konvensjonens stilling nasjonalt og internasjonalt og vurdere tiltak som kan ytterligere forbedre etterlevelsen av konvensjonen i praksis”*⁶³

⁶⁰ Ot.prp.nr 45(2002-2003) punkt 4.3.3

⁶¹ Smith, ”FNs konvensjon om barnets rettigheter”, 2008, side 24.

⁶² ibid, side 21, ”selvkraftig” er en artikkel eller konvensjon når den etter sitt innhold er egnet til å bli anvendt som selvstendig rettslig grunnlag ved tvister for domstoler eller andre myndigheter.

⁶³ Ot.prp.nr 45 (2002-2003) side 24

Inkorporasjon medfører at det er de autentiske språkversjoner av konvensjonen som er prinsipielt avgjørende for forståelse, ikke den norske oversettelsen.⁶⁴

I motsetning til hva som er tilfellet ved Den europeiske menneskerettskonvensjon har Høyesterett ikke tatt nærmere stilling til prinsippene for hvordan barnekonvensjonen skal fortolkes av norske domstoler.⁶⁵ Den største og viktigste forskjellen på Den europeiske menneskerettighetskonvensjon og Barnekonvensjonen er Den europeiske menneskerettighetsdomstol. Barnekonvensjonen har ingen tilsvarende instans, se nærmere redegjørelse nedenfor.

4 Barnekonvensjonen

4.1 Generelt om barnekonvensjonen

I 1989 fikk vi en egen konvensjon for barns rettigheter, FNs konvensjon om barns rettigheter (heretter barnekonvensjonen). Konvensjonen trådte i kraft 2. september 1990. Barnekonvensjonen er spesiell, fordi den utelukkende gjelder barns rettigheter, den er eneste konvensjonen som omhandler alle de alminnelig anerkjente menneskerettigheter i en og samme konvensjon, og er i dag ratifisert av alle verdens stater unntatt USA og Somalia.

Barnekonvensjonen representerer en helt ny tankegang for svært mange land, så det at så mange land har ratifisert konvensjonen er ganske utrolig. En av grunnene til at dette var mulig er helt klart adgangen til å foreta reservasjoner ved ratifikasjon jf.

Barnekonvensjonen art 52.⁶⁶ Mange land har benyttet seg av denne adgangen, men reservasjoner som er uforenelige med konvensjonens formål og hensikt tillates ikke jf.

⁶⁴ Backer, 2008, side 20. Dvs. for EMK den engelske og franske versjonen, for barnekonvensjonen det offisielle FN-språk som den er avfattet på.

⁶⁵ Backer, 2008, side 20.

⁶⁶ Reservasjonsretten følger også av alminnelig folkerett

Barnekonvensjonen art 52. Konvensjonen gjelder forholdet mellom stat og individ, og pålegger staten positive og negative forpliktelser. Kjennskap til Barnekonvensjonen gjennom informasjon og opplysning er en viktig forutsetning for gjennomføring av konvensjonen, se barnekonvensjonen art 42 og 44 nr 6.

Det er ingen individuell klageordning knyttet til FNs barnekonvensjon. Den nasjonale gjennomføringen av Barnekonvensjonen overvåkes av en komité, barnekomiteen, som er valgt av de stater som er tilsluttet konvensjonen, jf. barnekonvensjonen artikkel 43. Denne overvåkningen skjer på grunnlag av nasjonale rapporter som avgis hvert femte år, se barnekonvensjonen artikkel 44. På grunnlag av diskusjon med statene, skriftlig og muntlig informasjon fra frivillige organisasjoner⁶⁷ og andre FN organer utarbeider barnekomiteen en rapport med komiteens bekymringer og anbefalinger til den enkelte stat. Disse anbefalingene er ikke rettslig bindende og det står ingen sanksjoner bak. Spørsmålet er hvilken vekt som kan legges på disse anbefalingene og barnekomiteens generelle anbefalinger. Det faktum at det ikke er etablert noen individklageordning etter konvensjonen, men at barnekomiteen opptre mer generelt tilsier at dens uttalelser ikke er bindende for norske myndigheters forståelse av konvensjonen, men at de hører med som relevante momenter i konvensjonstolkningen.⁶⁸ Det må skilles mellom komiteens anbefalinger i statsrapporter og de generelle kommentarene. De generelle kommentarene har ikke like stor rettskildemessige tyngde som de enkelte statsrapportene.⁶⁹

Barnekonvensjonen har i del I (artikkel 1-41) med både sivile og politiske rettigheter og økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter for barn. De fleste reglene i konvensjonens del I er formet som plikter for konvensjonsstatene, der de pålegges å treffe nærmere tiltak for å realisere bestemte mål.

⁶⁷ Internasjonale ("Save the Children" og UNICEF) og nasjonale organisasjoner.

⁶⁸ Backer, 2008, side 21. Se kapitel 3.4

⁶⁹ Høstmælingen, 2003, kapitel 5.2.7

Det klare utgangspunkt ved tolkningen av internasjonale konvensjoner er den naturlige språklige forståelsen av ordene, jf. Wien-konvensjonen om traktatretten artikkel 32, punkt 1.⁷⁰ I Barnekonvensjonen er mange av artiklene lite presise, og dette, sammenholdt med at det ikke er noen internasjonal domstol eller et klageorgan, resulterer i at det hersker usikkerhet om innholdet av de ulike artiklene.⁷¹ Dette er på den annen side ikke like viktig i Barnekonvensjonen som enkelte andre konvensjoner, idet barnekomiteen ikke er så opptatt av å konstatere at en stat har handlet i strid med konvensjonen. Komiteen er mer opptatt av å påpeke hvordan staten på en bedre måte kan ivareta rettighetene i konvensjonen, og kommer også med anbefalinger som kanskje går lenger enn konvensjonen.⁷²

Det følger også av Wien-konvensjonen artikkel 31 nr 1 at en konvensjon skal tolkes i samsvar med konvensjonens gjenstand og formål, og at den skal tolkes som et hele. Barnekonvensjonen regulerer forholdet mellom stat og individ, ikke kun forholdet stater imellom. Dette innebærer at det generelle prinsippet i folkeretten om at en stat ikke underkaster seg sterkere bindinger enn den klart har gitt uttrykk for, ikke kan tillegges like stor vekt som ved øvrige konvensjoner.⁷³ Wien-konvensjonen art 32 sier også at man kan legge vekt på forarbeider, men det er ikke den samme hjelp av forarbeidene ved tolkning av konvensjoner som ved den nasjonale lovgivning.⁷⁴ Særlig i forhold til barnekonvensjonens forarbeider har disse mindre vekt ettersom rettstilstanden har utviklet seg mye på området siden forarbeidene ble til. På den tiden konvensjonen ble til var det klart at det ikke var meningen at det skulle være et totalforbud mot vold mot barn på samme måte som i dag.

Andre kilder som får betydning for tolkningen av Barnekonvensjonen er barnekomiteens uttalelser om tolkningen av enkelte artikler eller særlig viktige spørsmål, se nærmere om

⁷⁰ Heretter Wien-konvensjonen

⁷¹ Smith, ”Nyere utvikling i barneretten”, 2008, side 86

⁷² ibid, side 86

⁷³ ibid, side 87

⁷⁴ Smith, ”FNs konvensjon om barnets rettigheter”, 2008, side 22

general comment nr 8 om barns rett til beskyttelse mot kroppslig avstraffelse og annen umenneskelig og nedverdiggende behandling nedenfor. De generelle kommentarene blir til i samarbeid med UNICEF og andre organisasjoner, og etter en meget bred høringsprosess.

Det er i NOU 2008:15 uttalt om vekten av barnekomiteens generelle kommentarer:

”Disse kommentarene har betydelig vekt i den folkerettslige forståelsen av konvensjonen. Ettersom norske domstoler må tolke de inkorporerte konvensjonsbestemmelsene med utgangspunkt i folkerettslig juridisk metode, er det utvalgets vurdering at barnekomiteens generelle kommentarer må ha betydelig vekt også i norsk rett. Vekten av de generelle kommentarene vil imidlertid kunne variere noe ut i fra hvor klart disse er utformet. Barnekomiteens generelle anbefalinger om tiltak som bør iverksettes, vil i de fleste tilfeller ikke ha like stor vekt som komiteens uttalelser om hvordan barnekonvensjonen skal forstås.”⁷⁵

I sine tolkninger av barnekonvensjonen har barnekomiteen flere ganger uttalt at konvensjonen må tolkes i samsvar med fire generelle prinsipper. Henholdsvis hensynet til barnets beste (art 3), barnets rett til ikke å bli diskriminert (art 2), barnets rett til liv og utvikling (art 6) og barnets rett til å bli hørt (art 12). Disse generelle prinsippene i barnekonvensjonen utgjør kjerneverdier som må tas i betraktning ved tolkningen og anvendelsen av konvensjonens forbud mot vold.⁷⁶

Ettersom det ofte vil være så godt som umulig å foreta endringer i en konvensjon vil konvensjoner lett kunne komme i utakt med samfunnsutviklingen. Dynamisk tolkning er et virkemiddel for å motvirke en slik utakt og innebærer at rettighetene tolkes i tråd med samfunnsutviklingen. Når det gjelder barneretten er dette særlig aktuelt ettersom det i mange land er en relativt rask utvikling på området.⁷⁷ Dynamisk tolkning er først og fremst håndhevingsorganets oppgave. Det bør ikke anlegges en for dynamisk eller for statisk

⁷⁵ NOU 2008:15 punkt 7.2.4

⁷⁶ Haugli, 2008, side 46

⁷⁷ Smith, ”FNs konvensjon om barnets rettigheter”, 2008, side 23

tolkning av barnekonvensjonen. Man må se hen til barnekomiteens tolkning, og følge med på hvordan forståelsen av konvensjonen utvikles internasjonalt.⁷⁸ Den dynamiske tolkningen må ha et grunnlag i ordlyd, praksis ved nasjonale eller internasjonale domstoler eller uttalelser fra barnekomiteen.⁷⁹ Barnekomiteens generelle kommentarer vil kunne bidra til en viss dynamikk i tolkningen av konvensjonen, og kanskje også etter hvert danne grunnlag for sedvanerett.⁸⁰

4.2 Barnekonvensjonen om vold mot barn

Barnekonvensjonen er den viktigste internasjonale rettskilden i forhold til vold mot barn. Innledningen til konvensjonen slår fast at alle mennesker har en lik iboende verdighet og videre at barndom har rett på spesiell beskyttelse og assistanse. Videre opprettholder den familien som den fundamentale samfunnsgruppen og det naturlige miljøet for vekst og tilfredshet til sine medlemmer, spesielt barna. Selv om innledningen må tillegges mindre rettskildemessig vekt ettersom det har vært en sterk utvikling på området etter konvensjonens tilblivelse, er den blant annet med på å underbygge viktigheten av et klart forbud mot fysisk avstraffelse.

Barnekomiteen viste tidlig bekymring rundt den rettslige og sosiale aksepten for kroppslig avstraffelse, og har hele tiden gitt uttrykk for at kroppslig avstraffelse av barn, i hjemmene, skolene, institusjoner og straffesystemet ikke er i overensstemmelse med konvensjonen. Ved vurderingen av statenes rapporter har komiteen det siste tiåret kommet med anbefalinger om å forby all kroppslig avstraffelse.

Allerede i 1994 uttalte barnekomiteen i en rapport at kroppslig avstraffelse av barn er i strid med konvensjonen:

“In the framework of its mandate, the Committee has paid particular attention to the child’s right to physical integrity. In the same spirit, it has stressed that

⁷⁸ NOU 2008:15 ”Barn og straff”, punkt 7.2.5

⁷⁹ Smith, ”FNs konvensjon om barnets rettigheter”, 2008, side 23

⁸⁰ Smith, ”Nyere utvikling i barneretten”, 2008, side 88

corporal punishment of children is incompatible with the Convention and has often proposed the revision of existing legislation, as well as the development of awareness and educational campaigns, to prevent child abuse and the physical punishment of children.”⁸¹

Som eksempel viser jeg til barnekomiteens anbefalinger til Serbia i 2008, om at landet uttrykkelig skal forby all kroppslig avstraffelse i familien. I Serbia er kroppslig avstraffelse fortsatt lovlig og en mye brukt form for disiplin i familien:

“The Committee urges the State party to expressly prohibit and enforce by law all corporal punishment in the family. The State party is further encouraged to undertake awareness-raising campaigns and education programmes on non-violent forms of discipline, to conduct research into the prevalence of corporal punishment of children in the family and other settings, and to enforce the law.”⁸²

Barnekomiteen kom i 2005 også med en anbefaling til Norge om hvordan det kan gis bedre støtte og assistanse til barn som opplever vold i familien:

*“The Committee is concerned that children who are exposed to violence within the family do not always receive sufficient care and assistance.
“The Committee recommends that the State party continue to strengthen its efforts to provide adequate assistance to children who are exposed to violence within the family...”⁸³*

Barna hadde tidligere ikke store muligheter til å uttale seg om kroppslig avstraffelse på statlige nasjonale og internasjonale arenaer, men har i det senere fått større anledning til dette. Barnekonvensjonen krever at statene skal legge opp til at barna kan uttale seg fritt i

⁸¹ Report on the seventh session, CRC/C/34, 8 November 1994, page 63, and CRC/C/SR.166, 3 October 1994, para 13

⁸² CRC/C/SRB/CO/1 side 20 og 11 Concluding observations: REPUBLIC OF SERBIA

⁸³ 21 September 2005, CRC/C/15/Add.263, Concluding observations on third report, avsnitt 27 og 28.

de saker som angår dem, og at deres uttalelser skal tillegges passende vekt, se barnekonvensjonen artikkel 12. Barnekomiteen har gitt anbefalinger om at utgangspunktet burde tas i barnas egne opplevelser:

"In conceptualising violence, the Committee recommends that the critical starting point and frame of reference be the experience of children themselves..."⁸⁴

Et eksempel på hva barn mener om kroppslig avstraffelse har vi i en undersøkelse UNICEF har utført i Europa og Sentral Asia.⁸⁵ Resultatet viste blant annet at 59 % av barna rapporterte om vold eller aggressiv oppførsel i hjemmet. 11 % av disse igjen sier at volden hender ofte og også 11 % at det skjer veldig/ganske ofte. Et eksempel på at barn har uttalt seg konkret om foreldres bruk av vold mot barn har vi fra "The 33rd South Pacific Forum" i 1993 hvor 12 år gamle Karen Abel uttalte følgende:

"It would be good if parents could help their children with their school problems instead of getting angry. They should not hit their children because children will remember it when they grow up and they may do the same thing to their own children. It is not good for children to be afraid of their parents because then they cannot be close to them."

Artikkel 3 i barnekonvensjonen sier at hensynet til barnets beste skal komme i første rekke og være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger som berører barn. Innholdet i prinsippet varierer avhengig av hvilken kontekst man befinner seg innenfor, og det varierer over tid og fra kultur til kultur.⁸⁶ Konvensjonens artikkel 18 er også et eksempel på at barnets beste er av særlig betydning, den slår fast at barnets beste skal være foreldrenes "basic concern". Noen land har argumentert med at moderat kroppslig avstraffelse kan være til barnets beste. Men prinsippet om barnets beste må allikevel benyttes i

⁸⁴ UN Committee on the Rights of the Child, "Recommendations following Day of General Discussion on Violence against Children within the Family and in Schools", 28 September 2001, <http://www.unicef.org/polls/eapro/index.html>

⁸⁵ UNICEF (2001), Young Voices Opinion Survey of Children and Young People in Europe and Central Asia

⁸⁶ Haugli, 2008, side 47

overensstemmelse med resten av konvensjonen, og dette inkluderer da plikten til å beskytte barn mot all form for vold og å ha respekt for barnet. Prinsippet om barns beste kan med andre ord ikke bli brukt til å legitimere bruk av vold, dette er også blitt slått fast barnekomiteen:

*“the interpretation of a child’s best interests must be consistent with the whole Convention, including the obligation to protect children from all forms of violence and the requirement to give due weight to the child’s views; it cannot be used to justify practices, including corporal punishment and other forms of cruel or degrading punishment, which conflict with the child’s human dignity and right to physical integrity”*⁸⁷

Det er klart at det er til barnets beste å vokse opp fri fra vold og mishandling.

Artikkel 5 i barnekonvensjonen sier at staten skal respektere de rettigheter og plikter voksne med ansvar for barnet har, så de kan veilede og støtte barnet når det utøver sine rettigheter. Denne bestemmelsen ble brukt som argument fra Storbritannias side for en rett til å bruke ”reasonable chastisement” i barneoppdragelsen. Barnekomiteen uttalte i diskusjonen med Storbritannia at det ikke var åpnet for noe kroppslig avstraffelse ved konvensjonens artikkel 5.⁸⁸

“There was no place for corporal punishment within the margin of discretion accorded in article 5 to parents in the exercise of their responsibilities.”

Det må etter dette være klart at artikkel 5 ikke åpner for en rett til kroppslig avstraffelse ved utøvelsen av foreldrenes ansvar.

Barnekomiteens generelle kommentar fra 2006 om fysisk avstraffelse er et eksempel på at konvensjonen benytter seg av dynamisk tolkning. Det uttrykkes at statene har en forpliktelse til å snarest mulig forby og utrydde enhver form for korporlig avstraffelse eller annen form for nedverdiggende og grusom handling til tross for at Barnekonvensjonen ikke

⁸⁷ General Comment nr 8, avsnitt 26

⁸⁸ United Kingdom CRC/C/SR.205, 30 januar 1995, summary record, para. 72

inneholder et slikt uttrykkelig forbud. Komiteen fremhever her at konvensjonen må anses som et levende instrument som må være gjenstand for dynamisk tolkning over tid⁸⁹.

”But the convention, like all human rights instruments, must be regarded as a living instrument, whose interpretation develops over time.

Barnekomiteen mener her at man har et solid grunnlag i ordlyden i Barnekonvensjonens artikkel 19, 37 og 28 nr 2, for å uttrykke den klare utviklingen i samfunnet gjennom en dynamisk fortolkning.⁹⁰ Samfunnet har i dag et ganske annerledes syn på kroppslig avstraffelse enn det som var tilfellet da konvensjonen ble vedtatt.

“In the 17 years since the Convention was adopted, the prevalence of corporal punishment of children in their homes, schools and other institutions has become more visible, through the reporting process under the Convention and through research and advocacy by, among others, national human rights institutions and non-governmental organizations (NGOs).”⁹¹

Barnekomiteen gir også uttrykk for dynamisk fortolkning i den generelle kommentaren om ungdom og helse.⁹²

4.2.1 Artikkel 19

Barnekonvensjonen artikkel 19 nr 1 lyder som følger:

”1. Partene skal treffe alle egnede lovmessige, administrative, sosiale og opplæringsmessige tiltak for å beskytte barn mot alle former for fysisk og psykisk vold, skade eller misbruk, vanskjøtsel eller forsømmelig behandling, mishandling eller utnytting, herunder seksuelt misbruk, mens en eller begge foreldre, verge(r) eller eventuell annen person har omsorgen for barnet...”

Bestemmelsen pålegger staten plikter i forhold til vold mot barn. Den gir barn beskyttelse mot alle former for vold, mishandling og omsorgssvikt, men gir ingen nærmere definisjon av begrepene. Bestemmelsen sier også noe om hva slags beskyttelsestiltak staten bør ha,

⁸⁹ General comment nr 8, punkt 20.

⁹⁰ Smith, ”FNs konvensjon om barnets rettigheter”, 2008, side 23

⁹¹ General comment nr 8, punkt 20

⁹² Smith, ”FNs konvensjon om barnets rettigheter”, 2008, side 23

blant annet tilstrekkelig støtte til barnet og dem som har omsorgen for barnet. Videre andre former for forebygging, påpeking, rapportering, viderehenvisning, undersøkelser, behandling og oppfølging.

4.2.2 Artikkel 37

Barnekonvensjonen artikkel 37 lyder som følger:

”Partene skal sikre at:

a) intet barn utsettes for tortur eller annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.....”

Bestemmelsen pålegger statene å sikre at ingen barn utsettes for ”nedverdiggende behandling”. Denne plikten er utfylt og utvidet av artikkel 19.

4.2.3 General comment nr 8

Barnekomiteen avga i 2006 en generell kommentar om kroppslig avstraffelse og umenneskelig og nedverdiggende behandling. Fysisk avstraffelse er i kommentaren definert til å omfatte enhver fysisk maktanstrengelse som har til hensikt å forårsake smerte eller ubehag, selv om den er lett:

“The Committee defines ‘corporal’ or ‘physical’ punishment as any punishment in which physical force is used and intended to cause some degree of pain or discomfort, however light. Most involves hitting (‘smacking’, ‘slapping’, ‘spanking’) children, with the hand or with an implement – whip, stick, belt, shoe, wooden spoon, etc. But it can also involve, for example, kicking, shaking or throwing children, scratching, pinching, burning, scalding or forced ingestion (for example, washing children’s mouths out with soap or forcing them to swallow hot spices). In the view of the Committee, corporal punishment is invariably degrading.”⁹³

Barnekomiteen tolker konvensjonen slik at den ikke etterlater noe rom for skjønn eller tvil med hensyn til lovligheten av vold mot barn:

⁹³ General comment nr 8, avsnitt 11

”...There is no ambiguity: ”all forms of physical or mental violence” does not leave room for any level of legalized violence against children. Corporal punishment and other cruel or degrading forms of punishment are forms of violence and the State must take all appropriate legislative, administrative, social and educational measures to eliminate them.”⁹⁴.

Selv om ikke et forbud mot enhver form for korporlig avstraffelse er uttrykkelig nevnt i konvensjonen eller dens forarbeider, uttaler barnekomiteen at konvensjonen er et levende instrument som må være gjenstand for en dynamisk tolkning over tid.⁹⁵ Utviklingen i samfunnet går i klar retning vekk fra bruk av fysisk avstraffelse i oppdragelsesøyemed og menneskerettighetene generelt får en stadig sterkere stilling i samfunnet.

Barnekomiteen skiller også mellom kroppslig og nedverdiggende avstraffelse, hvilket de forbyr, og disiplin av barna i form av veiledning og rettledning som er nødvendig for barnas utvikling. Også fysiske handlinger hvor det gripes inn for å beskytte barna skilles fra det forbudte, se nærmere om dette i kapittel 2.3.4. Barnekomiteen legger i dette et prinsipp om at man skal bruke minst mulig maktanstrengelse i kortest mulig tid når det er nødvendig med maktanstrengelse for å hindre at barn skader seg selv eller andre⁹⁶. Det samme følger direkte av nødretten. Ved vold i nødrettsperspektiv utføres ikke volden i den hensikt å straffe, men å beskytte.

Barnekomiteen uttaler at kun å oppheve retten til kroppslig avstraffelse ikke er nok. Det trengs i tillegg konkret forbud mot kroppslig avstraffelse i sivil- eller straffelovgivningen for å gjøre forbudet helt klart.⁹⁷ Barnekomiteen uttaler også at slike forbud burde bli fulgt av veiledning, opplysning og opplæring, for å endre oppfatningen og praktiseringen av vold i oppdragelsen.⁹⁸ Komiteen sier videre at statene må foreta seg noe raskt for å forby all

⁹⁴ General comment nr 8, avsnitt 18

⁹⁵ *ibid*, avsnitt 20

⁹⁶ *ibid*, avsnitt 15.

⁹⁷ *ibid*, avsnitt 34.

⁹⁸ *ibid*, avsnitt 38

form for vold slik konvensjonen krever, uansett hvor mild, i familie og skole, inkludert i form av disiplin.

5 Øvrig internasjonal rett

5.1 Nordisk rett

Det settes et forbud mot å utsette barn for vold og annen krenkende behandling i alle nordiske land.

Forbudet lyder i den danske foreldremyndighedsloven § 2 stk. 2, *”forældremyndigheden medfører pligt at beskytte barnet mod fysisk og psykisk vold og anden krænkende behandling”*. Den islandske barnelovens bestemmelse tilsvarende den danske. I den finske Vårnads og umgängslagen 1§ 3 st.2pt lyder forbudet slik, *”Barnet får inte understryckas, agas eller utsättas för annan krenkende bahandling”*. Videre lyder det svenske forbudet i Föräldrabälken 6 kap 1 § 2 pt. slik, *”barn....får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling”*.

Ordlyden i disse bestemmelsene tilsvarende i stor grad den ordlyden vi har i norsk rett i dag. Når den nordiske retten omtales er det derimot gitt uttrykk for at refselsesretten er avskaffet i de øvrige nordiske landene og at rettstilstanden fremkommer som klar. Den uklarheten vi har i Norge i dag skiller seg altså litt ut fra de øvrige nordiske landene, en grunn til dette kan tenkes å være at vi har gått dypere inn i problemet. Kanskje vi tar problemet mer opp og på den måten problematiserer eller praktiserer det mer.

5.2 Den europeiske menneskerettighetskonvensjon

Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen ble bindende for Norge i 1952 og det ble da på barnerettens området ansett klart at norsk rett oppfylte de krav konvensjonen stiller.

Dette ble derfor ikke nevnt med et ord i forarbeidene til barneloven. Det er etter hvert blitt tydelig at konvensjonen også setter rammer for norsk lovgivning på området.

Den europeiske menneskerettsdomstolen har i en rekke dommer avvist kroppslig avstraffelse av barn, først i straffesystemet, så i skolene og til slutt i hjemmene. Det er i disse dommene fulgt to hovedargumentasjoner i drøftelsene med forbud som sluttresultatet. Noen dommer har hovedsakelig fokusert på statens plikt til å beskytte barn hvor enn de er, da også innad i familiene. Andre har fokusert på at å avvise all form for kroppslig avstraffelse er et legitimt inngrep i familien og ikke bryter familiens rett til familieliv eller religiøse frihet.⁹⁹ ”The revised social charter” forbyr også all form for vold mot barn i alle situasjoner.¹⁰⁰

5.2.1 Ordlyden

Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK) artikkel 3 lyder:

” Ingen må bli utsatt for tortur eller for umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff”.

I forhold til kroppslig avstraffelse er det umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff som er det mest aktuelle. For å karakteriseres som umenneskelig eller nedverdiggende må avstraffelsen eller behandlingen tilsvare et minimum nivå av smerte eller lidelse. Forbudet er sentral i konvensjonen og myndighetenes positive plikter er derfor svært vidtrekkende.¹⁰¹

5.2.2 A. v. The United Kingdom (1998)

En gutt ble slått gjentatte ganger med stokk av sin stefar. Den europeiske menneskerettighetskomiteen fant enstemmig at guttens rettigheter var brutt. De uttalte at behandlingen av gutten kvalifiserte til umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller avstraffelse som er forbudt etter EMK art 3, som pålegger statene å sikre at personer innen

⁹⁹ Council of Europe, 2005, side 21

¹⁰⁰ General comment nr 8, avsnitt 23

¹⁰¹ Høstmølingen, 2003, side 151

deres jurisdiksjon ikke blir utsatt for nevnt behandling, også når slik behandling blir utøvd av andre individuelle. Ettersom engelsk lov tillot slik behandling når den er å anse som fornuftig, sørges det ikke for tilstrekkelig vern. Dommeren anviste juryen om hva påtalemyndigheten måtte bevise og hva som ligger i ”uberettiget” i denne saken:

”... What does unjustifiably mean in the context of this case? It is a perfectly good defence that the alleged assault was merely the correcting of a child by its parents, in this case the stepfather, provided that the correction be moderate in manner, the instrument, and the quantity of it. Or, put another way, reasonable. It is not for the defendant to prove it was lawful correction. It is for the prosecution to prove it was not. This case is not about whether you should punish a very difficult boy. It is about whether what was done here was reasonable or not ...”¹⁰²

Dommen sier altså at alle stater som er medlem av europeiske menneskerettskonvensjonen må sørge for at barns rettigheter etter artikkel 3 ikke blir brutt av private individuelle:

”...Children and other vulnerable individuals, in particular, are entitled to State protection, in the form of effective deterrence, against such serious breaches of personal integrity (see the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 19 and 37)”

5.2.3 Seven individuals v. Sweden (1982)

Domstolen avviste en sak reist av svenske foreldre hvor de påsto at et forbud mot bruk av fysisk avstraffelse i svensk rett var i strid med retten til familieliv og religionsfrihet.

”The fact that no distinction is made between the treatment of children by their parents and the same treatment applied to an adult stranger cannot, in the Commission's opinion, constitute 'an interference' with the respect for the applicants private and family lives since the consequences of an assault are equated in both cases.... The Commission finds that the scope of the Swedish law of assault and molestation is a normal measure for the control of violence and that its extension to apply to the ordinary physical

¹⁰² A v. UK avsnitt 10

*chastisement of children by their parents is intended to protect potentially weak and vulnerable members of society...*¹⁰³

Domstolen avviste også i 2000 en sak hvor noen fra en kristen privatskole anførte at forbudet mot vold i skolen var i strid med foreldrenes rett til frihet og religionsfrihet. Det sier noe om viktigheten av forbudet mot vold mot barn, at brudd ikke kan forsvares ut fra retten til familieliv eller retten til religionsfrihet.

5.3 Øvrige regionale systemer

Ikke bare den europeiske menneskerettighetskonvensjonen forbyr bruk av fysisk vold mot barn. Også i Amerika og Afrika er barn til en viss grad beskyttet mot fysisk vold, hvilket indikerer at et forbud er viktig på verdensbasis.

Den Inter-American Court of Human Rights sier i en ”advisory opinion” at medlemmene av den amerikanske konvensjonen skal sørge for at barn beskyttes mot overgrep/mishandling fra offentlige instanser, i forholdet mellom individuelle og fra andre institusjoner.

*”are under the obligation....to adopt all positiv measures required to ensure protection of children against mistreatment, whether in their relations with public authorities, or in relations among individuals or with non-governmental entities”*¹⁰⁴

Plikten til å beskytte barn mot vold gjelder også i forhold til vold innad i familien. Videre konkluderer retten med at staten har plikt til å sørge for effektiv praktisering av barns rettigheter.¹⁰⁵

Den afrikanske ”Commission on Human and Peoples’ rights” overvåker implementeringen av det afrikanske menneskerettighetscharteret, jfr artikkel 30. Det afrikanske charteret dekker sivile og politiske, og økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter. Charteret

¹⁰³ Seven individuals v. Sweden, side 114

¹⁰⁴ Inter-american court of human rights, Advisory opinion OC-17/2002 of 28 august 2002 avsnitt 87

¹⁰⁵ ibid, avsnitt 91

gjentar også i all hovedsak de rettighetene som fremgår av FNs verdenserklæring om menneskerettigheter. Blant annet forbyr Charterets artikkel 5 tortur, umenneskelig og nedverdiggende behandling. Denne bestemmelsen kan sammenlignes med artikkel 3 i den europeiske menneskerettighetskonvensjonen som er nærmere behandlet over og Charteret forbyr således fysisk vold mot barn. Det arbeides her også med å opprette en menneskerettsdomtol.

6 Nye lovforslag

Etter Høyesteretts avgjørelse i Rt 2005 s. 1567 har det vært reist en del debatt om hvor den nedre grensen går for hva som kan karakteriseres som vold mot barn i oppdragelsesøyemed. Fra internasjonalt hold er det også kommet kritikk der det har blitt ytret at Norge burde klargjøre situasjonen:

“It would be very valuable, in the light of the Supreme Court's decision, to have a clear statement from the Norwegian Government that it intends to introduce legislation to Parliament at the first opportunity to clarify that children do have equal protection under the law on assault and that no form of physical punishment is permitted.”¹⁰⁶

6.1 Barne- og likestillingsdepartementets høringsnotat av 21.11.08.

6.1.1 Lovforslaget i dokument nr. 8:31 (2007-2008)

Barneombudet, Plan Norge og Bispemøtet har ved flere anledninger tatt opp behovet for å klargjøre rettsstillingen på dette området for å bedre barns rettsstilling. I brev av 15 desember 2005 uttaler barneombudet følgende:

”Det er Barneombudets inntrykk at det er skjedd en utvikling i folks oppfatning i Norge i retning av større motstand mot fysisk irettesettelse av barn siden endringen i barneloven i 1987 og at dagens rettstilstand som tillater at foreldre

¹⁰⁶ Peter Newells brev til Justisministeren etter Høyesteretts dom i Rt 2005 s. 1567

tildeler sine barn lette klaps i oppdragelsesøyemed vil være i strid med manges rettsoppfatning. Tilbakemeldinger ombudet har fått i etterkant av Høyesteretts kjennelse gir nettopp uttrykk for forbauselse over at fysisk irettesettelse av barn ved å gi lette klaps i dag aksepteres. Barneombudet mener det er behov for en avklaring når det gjelder foreldres mulighet til fysisk å irettesette barn i Norge. Ombudet ber Regjeringen om at det foretas nødvendige presiseringer/endringer, slik at barn sikres samme vern om sin fysiske integritet som voksne.”

I slutten av november 2007 satte stortingsrepresentantene Trine Skei Grande, Odd Einar Dørum, Gunvald Ludvigsen og André N. Skjelstad frem forslag om å endre barneloven. Det fremkommer av forslaget at forslagsstillerne mener fysisk avstraffelse av barn er ulovlig etter barneloven § 30 tredje ledd og straffeloven § 228 første ledd, men at det er nødvendig med en klargjøring i lovverket slik at det ikke er tvil om at barns fysiske integritet er vernet på minst like god måte som voksnes. Lovverket må gi foreldrene en klar grense for hva slags handlinger som er ulovlige. Det foreslås på denne bakgrunn at barneloven § 30 tredje ledd endres for å klargjøre at vold er uakseptabel, uansett om den er rettet mot et barn eller en voksen og uansett om den utøves av foreldre. Barn skal altså ikke ha dårligere vern mot vold enn voksne.

6.1.2 Bakgrunnen for høringsnotatet

Forannevnte lovforslag ble behandlet av familie- og kulturkomiteen i februar 2008 som foreslo at regjeringen bes om å utrede og fremme forslag til endring av barneloven § 30 tredje ledd og vurdere behov for å klargjøre og eventuelt forsterke barns vern mot fysisk avstraffelse i straffeloven. Saken ble debattert i Odelstinget, og Stortinget vedtok den 14 mars 2008 følgende anmodningsvedtak:

”Stortinget ber Regjeringen utrede og fremme for Stortinget forslag om endring i barneloven § 30 i tråd med intensjonen i Dokument 8:31 (2007-2008)....Regjeringen bes samtidig vurdere om det er behov for å klargjøre og eventuelt forsterke barns vern mot fysisk avstraffelse i straffeloven. Regjeringen bes legge frem lovforslag i løpet av høsten 2008/våren 2009 (jf Innst.O.nr. 30)”

Gjeldende høringsnotatet er en oppfølging av første del av anmodningsvedtaket. Når det gjelder andre del av anmodningsvedtaket viser jeg til kapitel 6.2.

6.1.3 Hvilke endringer foreslås i barneloven § 30 tredje ledd?

Fra flere hold har det blitt hevdet at de retningslinjene som Høyesterett trakk opp i kjennelsen fra 2005¹⁰⁷ gir barn et dårligere vern mot legemsfornærmelse enn det som er tilfelle for voksne etter straffeloven § 228.¹⁰⁸ Departementet gir i høringsnotatet uttrykk for at all fysisk avstraffelse av barn er ulovlig etter barneloven § 30 tredje ledd.¹⁰⁹

Departementet ser imidlertid at det kan være behov for en klargjøring, og mener det er mest hensiktsmessig å foreta en presisering i barneloven slik at det kommer tydelig frem at all form for vold mot barn – både fysisk og psykisk – også når det skjer i oppdragelsesøyemed, er forbudt i Norge. En klargjøring i lovverket har også som formål å tydeliggjøre at barns fysiske integritet er vernet minst like godt som voksnes.¹¹⁰

Følgende tillegg i andre og tredje punktum foreslås:

”All bruk av vold mot barn, både fysisk og psykisk, er forbode. Dette gjeld òg når den fysiske og/eller psykiske valden brukast som straff av barn i oppsedinga.”¹¹¹

6.1.4 Hvilke konsekvenser kan de foreslåtte endringene få?

Endringen som forslås representerer ingen rettslig nyskaping, den er en kodifisering av gjeldende rett. Den vil være med på å bedre rettssikkerheten/rettsstillingen til barn og være med på å skape et klarere forbud mot vold mot barn. Den vil og være med på å rette opp en uklarhet som ble forsterket av Høyesterett i Rt 2005 s. 1567.

¹⁰⁷ Rt 2005 s. 1567

¹⁰⁸ Høringsnotat punkt 7

¹⁰⁹ i.c.

¹¹⁰ i.c.

¹¹¹ Høringsnotat punkt 8

Endringen innebærer at også ”lettere klaps”, ”lette klaps” eller ”forsiktige klaps” vil være forbudt, selv en svært mild form for fysisk makt vil ikke være lovlig. Handlinger som er ment å avverge at barnet eller andre skader seg rammes ikke av tredje ledd, de vil være straffrie ut ifra et nødrettsperspektiv så lenge handlingen står i forhold til faren som skal avverges. Departementet åpner også for at handlinger som innebærer en viss bruk av fysisk makt, men som ikke anses som nødrettshandlinger, må kunne godtas dersom de har preg av å ta vare på barnet og hvor bruken av makt er begrenset.

6.2 Straffeloven, Ot.prp.nr 22 (2008-2009) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28

Ot.prp.nr 22 følger opp andre del av Stortingets anmodningsvedtak, omtalt i kapitel 6.1.2. Her behandler regjeringen spørsmålet om det er behov for å klargjøre og eventuelt forsterke barns vern mot fysisk avstraffelse av barn i straffeloven.

Høyesteretts avgjørelse i Rt 2005 s. 1567 ga også grunnlag for en diskusjon om den strafferettslige siden av kroppslig refselse av barn i oppdragelsesøyemed.¹¹² Høyesterett uttalte at handlingene i saken klart falt innenfor den objektive gjerningsbeskrivelsen i straffeloven § 228. Videre at spørsmålet i saken var om domfelte skulle frifinnes fordi handlingene ble utført i oppdragelsesøyemed, om det gjaldt en unntakssituasjon som bestemmelsen ikke var ment å ramme. Uttalelsene i forarbeidene som Høyesterett på generelt grunnlag viste til i sin avgjørelse, danner bakgrunnen for diskusjonen om en eventuell klargjøring av situasjonen.

Som følge av opphevelsen av refselsesretten i 1972, etterfølgende lovendringer, samt internasjonale forpliktelser om vern av barn, gir departementet uttrykk for i Ot.prp.nr 22 (2008-2009) at barn er vernet mot fysiske vold på samme linje som voksne. Justisdepartementet finner det ikke nødvendig i lys av høringsnotatet om endring i barneloven § 30 tredje ledd å foreta noen endringer i straffelovens bestemmelser.

¹¹² Ot.prp.nr 22 (2008-2009), punkt 6.3.4.2

”Departementet har overveiet å ta inn i straffeloven en bestemmelse som uttrykkelig fastslår dette, men har i lys av den forestående tilføyelsen i barneloven, ikke funnet dette nødvendig. I tillegg kommer at en lovregulering av barns vern mot foreldres bruk av refselse i oppdragelsesøyemed, riktigst bør plasseres i barneloven.”¹¹³

Departementet forstår gjeldende rett slik at foreldrenes refsende maktanvendelse overfor barn i dag er uberettiget og straffbar, selv om den skjer spontant og i oppdragelsesøyemed.¹¹⁴ Departementet mener at det må skilles mellom handlinger som har karakter av umiddelbar eller etterfølgende avstraffelse av barnet, hvilket klart er straffbart, og handlinger som består i å avverge at barnet skader seg selv eller andre. Dette er det samme som uttales i forarbeidene til loven i 1987 om nødrettsperspektiv.

Barnekomiteen har også i general comment nr 8 uttalt at det burde bli gjort klart at straffebestemmelsene som dekker vold i nasjonal lovgivning også dekker all kroppslig avstraffelse, inkludert i familien. Dette er ikke gjort i norsk straffelovgivning:

”But it should be made explicitly clear that the criminal law provisions on assault also cover all corporal punishment, including in the family. This may require an additional provision in the criminal code of the state party. But it is also possible to include a provision in the civil code or family law, prohibiting the use of all forms of violence, including all corporal punishment.”¹¹⁵

En endring i straffeloven som uttrykkelig likestiller vern av barn og voksne ville nok kunne gjøre situasjonen enda klarere, men det er det altså ikke ønske om i henhold til Ot.prp.nr 22 (2008-2009). At det er mer naturlig å presisere situasjonen i barneloven er et forståelig syn, men hvis man hadde tatt en slik presisering inn i straffelovgivningen i tillegg, er det klart at man i enda større grad ville sørget for klargjøring og sikring av barns rettsvern.

¹¹³ Ot.prp.nr 22 (2008-2009), punkt 6.3.4.2

¹¹⁴ i.c.

¹¹⁵ General comment nr 8, avsnitt 39

6.3 Høringsuttalelser til Barne- og likestillingsdepartementets høringsnotat

Høringsnotatet av 21.11.08 hadde høringsfrist 2. februar 2009. Det foreligger høringsuttalelser, men behandlingen er ikke kommet lenger. Jeg vil i det følgende ta for meg noen av høringsuttalelsene.

At departementet åpner for en viss bruk av fysisk makt, dersom de har preg av å ta vare på barnet og bruken av makt er begrenset, lar noe av uklarheten stå igjen. Dette særlig når det ikke konkretiseres med flere eksempler og klarere grenser. Eksempelet som er brukt i høringsnotatet er at man kan løfte med seg en 3-åring som har slått seg vrang i butikken. Hva da hvis barnet gjør motstand, slik at det blir nødvendig å holde det hardere og resultatet kan bli at barnet ender opp med blåmerker på armene. Dette kan ikke sies å ha vært i et nødrettsperspektiv, men noen vil si at handlingen har preg av å ta vare på barnet. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet har i sin høringsuttalelse gitt uttrykk for at endringsforslaget bør utdypes på dette punkt. De mener videre at det bør presiseres at der situasjonen kan løses med lempeligere midler, vil det være forbudt å bruke fysisk makt overfor barnet. Kan 3-åringen som slår seg vrang i butikken roes ned på andre måter? En slik presisering kan tenkes å være hensiktsmessig da det vil være med å trekke en grense for når handlinger med preg av å ta vare på barnet går over til å bli ulovlig bruk av fysisk makt.

Justis- og politidepartementet sier i sin høringsuttalelse at det i dag er kongruens mellom barneloven § 30 tredje ledd og straffeloven når det gjelder voldsbegrepet. Men slik lovendringen er utformet og forklart i høringsnotatet er ikke voldsbegrepet i straffeloven og barneloven sammenfallende. Straffetrusselen i straffeloven dekker ikke alle krenkelser av forbudet som oppstilles i barneloven.

Barneombudets oppfatning i høringsuttalelsen er at en presisering i straffeloven ville ha sikret barns rettsvern ytterligere ettersom det ikke er noen sanksjonsmulighet i barneloven. Barneombudet støtter høringsnotatet, men forutsetter imidlertid at

endringen i barneloven fører til at barn får et strafferettslig vern mot fysisk vold som sammenfaller med endringen.

Redd Barna sier i sin høringsuttalelse at det fortsatt er usikkert hvilket strafferettslige vern barn har mot vold slik det er definert i barneloven § 30 tredje ledd. De mener at det er nødvendig at det strafferettslige vernet fremgår av straffeloven, for å synliggjøre det særlige vernet barn har. Dette vil være særlig verdifullt i forhold til denne nedre grensen for hva som kan anses som vold i oppdragelsen.

Etter min mening vil en presisering i barneloven vil måtte få betydning ved vurderingen av om en handling er en overtredelse av straffeloven § 228 eller andre straffebestemmelser som skal verne om barns fysiske og psykiske helse.

Kirkens bymisjon støtter fullt ut den foreslåtte endringen i sin høringsuttalelse, men de trekker også frem en negativ side ved et konkret forbud mot fysisk vold i barneloven. Det er at barn kan bruke et slikt forbud mot sine foreldre for å få igjennom sin vilje. Det antas at mange foreldre vil bli usikre når muligheten til bruk av fysisk vold blir tatt fra dem, fordi de mangler alternative oppdragelsesmetoder. Denne uttalelsen har et noe merkelig men situasjonen som beskrives er absolutt ikke utenkelig. At barn blir klar over forbudet mot foreldres bruk av vold mener jeg hovedsakelig må anses som en fordel og ingen ulempe. Barna er da klar over at de har visse rettigheter hvis de blir utsatt for vold fra sine foreldre. Antagelig er en del barn ikke klar over alvoret ved bruk av fysisk vold fra foreldrene er.

7 Egne vurderinger

Stortingsrepresentant Tove Phil reiste den 28. april 1971 interpellasjon til justisministeren og i sin begrunnelse for interpellasjonen uttaler hun blant annet:

*”Mitt mål er selvsagt at den dag skal komme da vi ser tilbake på den nåværende lov med samme forferdelse som vi når ser på de bestemmelser den opphevet”*¹¹⁶

Denne uttalelsen mener jeg representerer godt den situasjonen samfunnet, nasjonalt og internasjonalt, burde jobbe mot. Jeg mener målet for et ideelt samfunn må være et totalforbud mot vold mot barn. Den eneste reservasjonen det burde være adgangen til er holding og hindring for å beskytte. På internasjonalt plan syntes jeg hovedbudskapet til FNs studie av vold mot barn der det sies at ”ingen vold mot barn er forsvarlig og all vold mot barn kan unngås”, er et eksempel på hvor langt man har kommet, eller i det minste ønsker å komme. På den annen side ser man at langt fra alle land deler denne oppfatningen. I Norge har man derimot kommet langt, og Norge blir ansett som et foregangsland på området. Jeg mener det er viktig at vi opprettholder denne posisjonen ved å rette opp i uklarheten som kom til uttrykk og ble forsterket gjennom Rt 2005 s 1567.

Dagens uklarhet i forhold til barneloven § 30 tredje ledd kan bygge på at forbudet i 1987 ikke var godt nok uttrykt, men en del av problemet lå også i at man på den tiden ikke ønsket et absolutt forbud. Denne oppfatningen har endret seg, og selv om oppfatningen på internasjonalt plan i dag fortsatt ikke ønsker et absolutt forbud, mener jeg situasjonen i Norge har endret seg mye siden 1950 tallet.

Selv om det kun var snakk om en kodifisering av gjeldende rett ved endringen av barnelovens § 30 tredje ledd i 1987, var endringen ønskelig for å klargjøre rettstilstanden og fremme en holdningsskapende effekt. Jeg håper at dagens endring vil være et signal til de som fortsatt utøver fysisk vold mot sine barn, om alvoret ved slike handlinger og at det strider mot norsk lov, slik at det på lengre sikt kan være med å hjelpe samfunnet mot en eliminering av all vold mot barn. Som sagt tidligere eksisterer det i dag kjennskap og kapasitet til å forhindre vold mot barn og redusere dets konsekvenser.

¹¹⁶ Ot.prp.nr 17 (1971-1972) s 4

Det er mange som forbinder det å sette grenser med fysisk avstraffelse, men det er ikke automatisk noe likhetstegn her. Det kan settes grenser for barn uten å ty til vold. Vold kan også komme som en spontan reaksjon, en impulshandling. For eksempel å holde barnet hardt i armen eller riste barnet fordi man er frustrert over at det ikke hører etter. Både vold som spontan reaksjon og som ledd i grensesetting er like fullt vold mot barn som jeg mener er og burde være forbudt.

Når man setter grenser for barn, er det viktig at reaksjonen fra foreldrene kommer som en konsekvens av handlingen. En burde ikke benytte reaksjoner som ikke har noe med saken å gjøre. For eksempel at man tar fra et barn legoklossene som en konsekvens hvis barnet kaster dem på sine søsken, i stedet for å gi beskjed om at det blir ris å få når pappa kommer hjem.

Samfunnet blir stadig mer flerkulturelt og har derav flere forskjellige syn på bruk av fysisk vold i oppdragelsen. Dette er med på å påvirke nødvendigheten av en klar lovregel. Det er viktig at forbudet er klart og at informasjon og opplæring blir gitt, særlig til mennesker med fremmede kulturer, slik at de får forståelse for forbudet i norsk rett. De må få alternativer til kroppslig avstraffelse og det er behov for et spekter av gode metoder. Informasjon og opplæring er viktig og kan ikke undervurderes, både på nasjonalt og internasjonalt plan.

Det er også viktig at Barnekonvensjonen ikke blir et mål i seg selv. Konvensjonen er tvert i mot bare en begynnelse. Til tross for det store arbeidet som pågår, eksisterer det fortsatt enorme problemer når det gjelder vold mot barn. Hver dag blir millioner av barn verden over utsatt for vold og krenkelser av de mest fundamentale rettigheter.

Jeg mener at det nye lovforslaget slår fast et totalforbud mot bruk av vold mot barn. Det strafferettslige vernet ville blitt tydeligere med en konkretisering i straffeloven, men jeg mener at fengsel eller bøter ikke nødvendigvis er den beste løsningen for en familie hvor fysisk vold er brukt mot barna. Oppfatningen om at barnelovene favner videre enn

straffeloven mener jeg er fornuftig, men at man for de tilfellene som ikke rammes av straffeloven burde sette andre alternative sanksjoner.

Barnekomiteen har gitt uttrykk for en viktig grunn for å arbeide for et totalforbud. De påpeker her også hvilke konsekvensene vold mot barn kan ha for samfunnet. Jeg mener dette oppsummerer godt noen av de viktigste målene og hensynene bak et totalforbud mot bruk av fysisk vold mot barn.

”Children’s developmental needs must be respected. Children learn from what adults do, not only from what adults say. When the adults to whom a child most closely relates use violence and humiliation in their relationship with the child, they are demonstrating disrespect for human rights and teaching a potent and dangerous lesson that these are legitimate ways to seek to resolve conflict or change behaviour.”¹¹⁷

¹¹⁷ General comment nr 8, avsnitt 46

8 Litteraturliste

8.1 Bøker:

- Andenæs og Bratholm: "Spesiell strafferett", 3 utgave, Oslo, Forlag, 1996
- Backer, Inge Lorang: "Barneloven, kommentarutgave", 2 utgave, Oslo, universitetsforlaget, 2008
- Backer, Inge Lorang. "Kan foreldrene gi barna en "lett klaps"? I: Festskrift til Carl August Fleischer på hans 70 årsdag 26. august 2006, Oslo, Universitetsforlaget, 2006, side 57-75
- Backer, Inge Lorang. "Om gjennomføringen av barnekonvensjonen i norsk rett" I: Festskrift til Lødrup 70 år, Oslo, Gyldendal akademiske, 2002, side 69-87
- Council of Europe, "Eliminating corporal punishment: A human rights imperative for Europe's children", Strasbourg, Council of Europe publishing, 2005
- Haugli, Trude, "Hensynet til barnets beste", I Høstmælingen, Njål mfl, "Barnekonvensjonen barns rettigheter i Norge", Oslo, Universitetsforlaget 2008.
- Hennum, Ragnhild, "Retten til beskyttelse mot vold, overgrep og utnyttelse", I Høstmælingen, Njål mfl, "Barnekonvensjonen barns rettigheter i Norge", Oslo, Universitetsforlaget 2008.
- Holgersen, Gudrun, "Barnerett", Kristiansand, Høyskoleforlaget, 2008
- Høstmælingen, Njål, "Internasjonale menneskerettigheter", Oslo, Universitetsforlaget 2003
- Smith Lucy, "FNs konvensjon om barnets rettigheter", I Høstmælingen, Njål mfl, "Barnekonvensjonen barns rettigheter i Norge", Oslo, Universitetsforlaget 2008.

- Smith, Lucy og Peder Lødrup, "Barn og foreldre", 7 utgave, Oslo, Gyldendal Norsk Forlag AS, 2007

8.2 Artikler:

- Smith, Lucy, "Nyere utvikling i barneretten" I: FAB nr 2 2008 s 80-84.
- Smith, Lucy, "Barnekonvensjonen – erfaringer ti år etter" I: Mennesker og Rettigheter 2003 side 80-84, Universitetsforlaget.

8.3 Lovgivning:

- 1902 Den almindelig Borgerlig straffelov (Straffeloven) av 22 mai nr 10
- 1981 Lov om barn og foreldre (Barnelova) av 8 april nr 7
- 1999 Lov in styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven) av 21 mai nr 30
- 2005 Lov om straff (straffeloven) av 20 mai nr 28
- EMK, Den europeiske menneskerettighetskonvensjon, Roma 1950
- SP, FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter, 16 desember 1966
- ØSK, FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, 16 desember 1966
- Wien-konvensjonen Wien-konvensjonen om traktetretten, Wien 23 mai 1969
- Barnekonvensjonen FNs konvensjon for barns rettigheter, 20 november 1989

8.4 Forarbeider:

- Ot.prp.nr 17 (1971-72) Om lov om oppheving av lov 20 juni 1891 nr 1 om Indskrænkning i Anvendelsen af legemlig Revselse, m.m.
- NOU 1972:16 Gjennomføring av lovkonvensjoner i norsk rett.
- St.meld.nr 77 (1974-75)
- Innst.O.nr 20 (1986-87) Om endring i barneloven § 30 (vold og annen mishandling av barn)

- Ot.prp.nr 8 (1986-87) (endringslov) Barneloven §30 (vold og annen mishandling av barn)
- Forh.O.nr 7 (1986-87) Endr. i barneloven § 30 (vold og annen mishandling av barn)
- Ot.prp.nr 3 (1998-99) Styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven)
- Ot.prp.nr 45 (2002-2003) Om lov om endring i menneskerettighetsloven mv. (innarbeiding av barnekonvensjonen i norsk lov)
- Innst.O.nr 30 (2007-2008) Om lov om endring i lov 8 april 1981 nr 7 om barn og foreldre (barneloven)
- NOU 2008:15 Barn og straff
- Ot.prp.nr 22 (2008-2009) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28
- Høringsnotat – Forslag til endringer i lov 8. april 1981 nr 7 om barn og foreldre (barnelova), Barne- og likestillingsdepartementet, 21 november 2008.

8.5 Dommer:

- Rt 1978 s 1428
- Rt 1978 s 1506
- Rt 1983 s 1395
- Rt 1987 s 1318
- Rt 1989 s 282
- Rt 1990 s 1155
- Rt 2005 s 1567
- LG-2004-8436, HR-2004-1344-U
- LE-2006-143196, HR-2007-246-U
- TOSLO-2006-10953
- LH-2007-7700, HR-2007-1249-U
- TOSLO-2007-189218
- Seven individuals v Sweden, The European Court of Human Rights, Strasbourg, 13.05.82

- A v. The United Kingdom, The European Court of Human Rights, Strasbourg, 23.09.98
- Advisory opinion OC – 17/2002, Inter-american court of human rights, 28 august 2002

8.6 FN's Barnekomite:

- General Comment No 8 (2006): The rights of the child to protection from corporal punishment and other cruel or degrading forms of punishment (UN doc CRC/C/GC/8)
- CRC/C/SRB/CO/1 side 20 og 11 Concluding observations: REPUBLIC OF SERBIA
- United Kingdom CRC/C/SR.205
- 21 September 2005, CRC/C/15/Add.263, Concluding observations on third report
- "Recommendations following Day of General Discussion on Violence against Children within the Family and in Schools", 28 September 2001, <http://www.unicef.org/polls/eapro/index.html>

8.7 Annet:

- JDLOV 1982-1668 angående ”bruk av riset” overfor barn. (Lovavdelingens uttalelse av 23.07.1982)
- Paulo Sérgio Pinheiro, “World Report on Violence against Children”, Geneve, 2006. www.violencestudy.org/r229
- The United Nations study on violence against children, 2006, www2.ohchr.org/english/bodies/crc/study.htm
- Henvendelse fra organisasjonen End Corporal Punishment om klapsing av barn datert 21.12.05. Skrevet av Peter Newell til Justisministeren.
- UNICEF (2001), Young Voices Opinion Survey of Children and Young People in Europe and Central Asia

- NOVA-rapport 20/07, Vold og overgrep mot barn og unge – en selvrapporteringsstudie blant avgangselever i videregående skole – Svein Mossige og Kari Stefansen, 2007
- www.rechtsdata.no, Norsk lovkommentar

